

Utjecaj nacionalne manjine na kulturnu turističku ponudu destinacije na primjeru grada Daruvara

Doris, Ružić

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:191:236783>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Sveučilišni diplomski studij

DORIS RUŽIĆ

**Utjecaj nacionalne manjine na kulturnu turističku ponudu
destinacije na primjeru grada Daruvara**

**Influence of a minority on the cultural tourist offer of the
destination on the example of Daruvar**

Diplomski rad

Opatija, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Sveučilišni diplomski studij
Menadžment u turizmu

**Utjecaj nacionalne manjine na kulturnu turističku ponudu
destinacije na primjeru grada Daruvara**

**Influence of a minority on the cultural tourist offer of the
destination on the example of Daruvar**

Diplomski rad

Kolegij: **Turizam i lokalna zajednica**

Student:

Doris RUŽIĆ

Mentor: Izv. prof.dr.sc. **Jelena Đurkin
BADURINA**

Matični broj:

3831/23

Opatija, srpanj 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI UNIVERSITY OF RIJEKA
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
FACULTY OF TOURISM AND HOSPITALITY MANAGEMENT
OPATIJA, HRVATSKA CROATIA

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG DIPLOMSKOG RADA

Doris Ružić

(ime i prezime studenta)

3831

(matični broj studenta)

**Utjecaj nacionalne manjine na kulturnu turističku ponudu destinacije
na primjeru grada Daruvara**

(naslov rada)

Izjavljujem da sam ovaj rad samostalno izradila/o, te da su svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu jasno označeni kao takvi, te navedeni u popisu literature.

Izjavljujem da kao student–autor diplomskog rada, dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa diplomskim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog diplomskog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

U Opatiji, _____

Potpis studenta

Sažetak

Kulturni turizam predstavlja značajan segment globalnog turizma, a bazira se na motivaciji posjetitelja da dožive, nauče i sudjeluju u kulturi destinacije koju posjećuju. U posljednjih nekoliko desetljeća posebno raste interes za nematerijalnu kulturnu baštinu i pojam kulturne raznolikosti kao faktora privlačnosti u turizmu. Ovaj diplomski rad istražuje utjecaj nacionalnih manjina na turističku ponudu, fokusirajući se na primjer grada Daruvara i češke nacionalne manjine koja je integralni dio lokalne zajednice već dugi niz godina. Kroz rad je analizirano trenutno stanje turizma grada Daruvara, interpretiran je povijesni kontekst češke manjine i njena integracija i odrednice identiteta danas. Provedena je analiza sekundarnih podataka o odnosu češke manjine i turističke ponude Daruvara ističući češke elemente i manifestacije inkorporirane u turističku ponudu. Empirijska istraživanja, uključujući kvantitativno i kvalitativno istraživanje, pokazuju da lokalno stanovništvo smatra češku manjinu važnim čimbenikom turizma, dok intervju sa zamjenicom župana za češku nacionalnu manjinu potvrđuje organiziranost zajednice i njezin trenutni i potencijalni doprinos turizmu grada.

Ključne riječi: turizam; kultura; nacionalna manjina; češka manjina; Daruvar

Sadržaj

Uvod	4
1. Kulturni turizam i nacionalne manjine	6
1.1. Kulturni turizam i značaj kulturne raznolikosti u turizmu	7
1.2. Nacionalne manjine kao dio lokalnih zajednica	10
1.3. Utjecaj nacionalnih manjina na turističku ponudu destinacije	14
2. Turizam u gradu Daruvaru	17
2.1. Preduvjeti razvoja turizma grada Daruvara	17
2.2. Analiza turističke ponude u gradu Daruvaru	20
2.2.1. Atraktivni elementi turističke ponude	21
2.2.2. Komunikacijski elementi turističke ponude	23
2.2.3. Receptivni elementi turističke ponude	23
2.3. Analiza turističke potražnje u gradu Daruvaru	25
3. Češka nacionalna manjina u gradu Daruvaru	27
3.1. Povijesni kontekst češke manjine u Daruvaru	27
3.2. Integracija čeških doseljenika u lokalnu zajednicu	30
3.2.1. Demografski profil češke nacionalne manjine u Hrvatskoj i Daruvaru	30
3.2.2. Odrednice identiteta Čeha u Daruvaru	34
4. Doprinos češke manjine kulturnoj raznolikosti i turističkom identitetu Daruvara	39
4.1. Analiza sekundarnih podataka o odnosu češke manjine i turističke ponude Daruvara	39
4.1.1. Integracija čeških elemenata u turističku ponudu	40
4.1.2. Prikaz češke kulture kroz turističke manifestacije	46
4.2. Empirijsko istraživanje: metodologija i rezultati	51
4.2.1. Opis metodologije istraživanja: kvantitativne i kvalitativne metode	51
4.2.1.1. Analiza kvantitativnih podataka i interpretacija dobivenih rezultata	53
4.2.1.2. Analiza kvalitativnih podataka i interpretacija dobivenih rezultata	64
Zaključak	71
Reference	73

Uvod

Kulturni turizam je specifičan oblik turizma koji se fokusira na doživljaj i interakciju s kulturnom baštinom i kulturnim izričajima destinacije. Turisti su motivirani da otkriju i istraže materijalne i nematerijalne aspekte kulture destinacije, uključujući povijest, umjetnost, arhitekturu, tradiciju, jezik i način života lokalnog stanovništva. Uloga nacionalnih manjina u oblikovanju kulturne turističke ponude destinacija postaje sve značajnija, jer njihova prisutnost i kulturni doprinosi mogu značajno obogatiti raznolikost i autentičnost turističke ponude. Ovaj diplomski rad usmjeren je na istraživanje utjecaja češke nacionalne manjine na kulturnu turističku ponudu Daruvara. Grad Daruvar je specifičan po tome što u njemu živi i djeluje češka nacionalna manjina, čineći više od 20% ukupnog stanovništva grada. Rezultat je to različitih povijesnih događanja koja su se odvila na tome prostoru, ali i izvrsne organiziranosti ove manjine. S obzirom na navedenu situaciju, češka manjina odigrala je značajnu ulogu u izgradnji identiteta grada te doprinosi razvoju kulturnog turizma.

Problem istraživanja ovog diplomskog rada izvire iz potrebe da se detaljno analiziraju i valoriziraju svi elementi koji jesu i imaju potencijal doprinijeti turizmu grada Daruvara, s posebnim naglaskom na kulturne aktivnosti i baštinu češke nacionalne manjine. Češka manjina, posjeduje bogatu kulturnu tradiciju i organizira brojne manifestacije, no njihov doprinos turističkoj ponudi grada nije dovoljno istražen niti valoriziran. Unatoč značajnoj prisutnosti i aktivnosti češke zajednice, kulturni potencijal ove manjine nije adekvatno uključen u šire turističke strategije grada. To dovodi do nedovoljne promocije i slabije posjećenosti kulturnih događaja koje organizira češka manjina, čime se smanjuje njihov mogući ekonomski i društveni učinak. Dodatni razlog za ovo istraživanje leži u činjenici da trenutno nedostaje specifičnih istraživanja koja se bave utjecajem nacionalnih manjina na razvoj kulturnog turizma, posebno u kontekstu manjih gradova poput Daruvara. Ova praznina u literaturi otežava donošenje informiranih odluka o razvoju turističkih strategija koje bi mogle iskoristiti potencijal manjina.

Glavni cilj ovog rada je analizirati kako prisutnost i odrednice identiteta češke manjine doprinose kulturnoj turističkoj ponudi Daruvara. Cilj teorijskog dijela rada je analizirati trenutno stanje turizma u gradu Daruvaru, pružiti povijesni kontekst i aktualnu situaciju

češke manjine na području Daruvara te istražiti današnje djelovanje t i njen utjecaj i potencijal za razvoj turizma. Cilj istraživanja jest pomoću rezultata kvantitativnog istraživanja odgovoriti na pitanje kako lokalno stanovništvo grada Daruvara percipira učinak češke nacionalne manjine na turističku ponudu, a pomoću kvalitativnog istraživanja odgovoriti na pitanje kako su se češki doseljenici integrirali u daruvarsku zajednicu i kako ta integracija utječe na češku ponudu grada.

U radu je korišteno nekoliko znanstvenih metoda: metoda analize i sinteze, induktivna metoda, statistička metoda, metoda deskripcije, opažanja te komparativna metoda. Podaci iz teorijskog dijela rada su preuzeti iz sekundarnih izvora, a potom su interpretirani. U empirijskom dijelu rada, kojim su se prikupljali primarni podaci, korištene su metoda anketiranja te metoda intervjua.

Osim uvoda i zaključka, rad se sastoji od četiri poglavlja. Prvo poglavlje odnosi se na teorijsko razmatranje kulturnog turizma i nacionalnih manjina te njihov međusobni utjecaj. Drugo poglavlje odnosi se na turizam grada Daruvara, a u sklopu poglavlja interpretirani su preduvjeti razvoja te je provedena kvantitativna i kvalitativna analiza sadašnjeg stanja turizma grada. Treće poglavlje odnosi se na češku nacionalnu manjinu u gradu Daruvaru. Interpretiran je povijesni kontekst Čeha na daruvarskom području, kao i njihova integracija u lokalnu zajednicu. Četvrto poglavlje kao ključno poglavlje rada razmatra doprinos češke manjine kulturnoj raznolikosti i turističkom identitetu Daruvara, i to kroz analizu sekundarnih podataka o odnosu češke manjine i turističke ponude Daruvara te kroz interpretaciju primarnih podataka prikupljenih metodom anketnog istraživanja i metodom intervjua.

1. Kulturni turizam i nacionalne manjine

Kulturni turizam predstavlja značajan segment turizma koji se bazira na očuvanju, promociji i doživljaju kulturne baštine. Postoje razne definicije kulturnog turizma, te ga je kompleksno definirati zbog samog pojma kulture te zbog promjenjive prirode i divergentnosti turizma. Pojam se uglavnom primjenjuje na putovanja koja uključuju posjete kulturnim resursima, neovisno o početnim motivima, a kroz kretanje ljudi izvan njihovog uobičajenog mjesta stanovanja. Namjera takvih kretanja se zasniva na specifičnim interesima, tj. na potrazi za sudjelovanjem u novim relevantnim iskustvima kulturne prirode poput otkrivanja vrijednosti i atraktivnosti spomenika i lokacija i tradicionalnih društava, plesova, pjesama i priča, koje se prenose s jedne generacije na drugu (Geić, 2011).

Nacionalne manjine igraju važnu ulogu u obogaćivanju kulturne raznolikosti u određenoj regiji ili državi. Međunarodno nije postignuta jedinstvena definicija onoga što čini manjinu. UNHCR prepoznaje pojam „manjina“ kao etničku, vjersku, jezičnu ili kulturnu skupinu koja je brojčano manja od preostalog stanovništva, čiji članovi dijele zajednički identitet i prava. Osobe koje pripadaju manjinama mogu osjećati različitost te razmišljati i djelovati kulturno drugačije od većinskih skupina. To se može odražavati kroz vjerske i/ili političke povezanosti, pristupe upravljanju sukobima, srodničke odnose i jezike (UNHCR, 2024).

Kulturni turizam i nacionalne manjine često ulaze u međusobno djelovanje koje može imati značajan utjecaj na obje strane. Kulturni turizam može biti izuzetno važan za očuvanje identiteta i promociju kulturne baštine nacionalnih manjina (Domšić, 2013). Kroz posjete turista nacionalne manjine imaju priliku dijeliti svoju kulturu, tradiciju i identitet s posjetiteljima, stvarajući time platformu za međukulturalnu razmjenu i razumijevanje. S druge strane, turisti imaju priliku iskusiti jedinstvene aspekte kulturne baštine koje pružaju nacionalne manjine. Posjetitelji koji sudjeluju u kulturnim događanjima ili posjećuju naselja nacionalnih manjina mogu doprinijeti očuvanju autentičnosti kulturnih elemenata (Islam i Mazumder, 2023).

U nastavku slijedi definiranje pojma kulturnog turizma i objašnjenje značaja kulturne raznolikosti u turizmu. Razjasniti će se pojam nacionalnih manjina i značaj njihovog koegzistiranja u lokalnoj zajednici. Također će se analizirati značaj doprinosa nacionalnih manjina u segmentu turizma i utjecaja na raznolikost turističke ponude

1.1. Kulturni turizam i značaj kulturne raznolikosti u turizmu

Kako bi se razjasnio pojam kulturnog turizma, prije svega valja započeti definicijama kulture i turizma s obzirom da se ta dva pojma međusobno isprepliću te su ovisni jedan o drugome.

Svjetska turistička organizacija (UNWTO, 2008) turizam definira kao društveni, kulturni i ekonomski fenomen koji uključuje kretanje ljudi u zemlje, mjesta, odnosno odredišta izvan njihovog uobičajenog okruženja u osobne ili poslovne/profesionalne svrhe.

UNESCO definira kulturu kao skup posebnih duhovnih, materijalnih, intelektualnih i emocionalnih značajki društva ili društvene skupine, koji obuhvaća ne samo umjetnost i književnost već i stilove života, načine zajedničkog življenja, sustave vrijednosti, tradicije i uvjerenja (UNESCO, 2001). Prema Univerzalnoj deklaraciji UNESCO-a o kulturnoj raznolikosti, kultura poprima različite oblike kroz vrijeme i prostor, a ta raznolikost ispoljava se kroz originalnost i pluralizam identiteta karakterističnih za skupine i društva koja čine čovječanstvo. Kao izvor razmjena, inovacija i kreativnosti, raznolikost kultura je za ljudski rod neophodna kao što je prirodna raznolikost za prirodu. U tom smislu, ona predstavlja zajedničko naslijeđe čovječanstva i treba biti priznata i afirmirana za dobro sadašnjih i budućih generacija.

Kulturni turizam predstavlja poveznicu između kulture i turizma. Ova dva pojma su međusobno povezana. Turizam ima utjecaj na kulturu, čineći je jednim od glavnih razloga i motiva za putovanja. S druge strane, kultura direktno utiče na razvoj i rezultate turizma. Broj turističkih putovanja kontinuirano raste, a mnogi turisti putuju upravo da bi upoznali nove, različite i specifične kulture određenih područja. Temeljni motiv kulturnih turista jest njihova želja za sudjelovanjem u kulturnim aktivnostima. U kulturnom turizmu, turisti traže objekte i sadržaje kulturnog karaktera, koji uključuju opipljive, materijalne aspekte poput kulturno-povijesnih spomenika, muzeja i galerija, te neopipljive, nematerijalne aspekte poput kulturnih priredbi, običaja i manifestacija. Ovaj oblik turizma privlači sve obrazovne i radoznale turiste koji cijene kulturno-povijesnu baštinu te imaju više razumijevanja kada je riječ o nepovoljnim učincima koje turizam ima na lokalno stanovništvo, okoliš i kulturu (Richards, 1996). U tom smislu važno je razmotriti kakve učinke ima kulturni turizam na lokalno stanovništvo.

Kulturni turizam predstavlja bogatstvo kulturnih, povijesnih i umjetničkih vrijednosti koje privlače posjetitelje diljem svijeta i pružaju im jedinstvena iskustva. Međutim, kao i kod svakog oblika turizma, kulturni turizam donosi određene pozitivne i negativne strane utjecaja na lokalnu zajednicu. Razmatranje tih aspekata ključno je za postizanje održivog i uravnoteženog razvoja turizma, koji će pridonijeti prosperitetu zajednice, očuvanju kulturne baštine i zadovoljstvu posjetitelja (Luketić Trajkov, 2023).

Pozitivni utjecaji:

- Promocija kulturno-povijesne baštine - pomoću kulturnog turizma, lokalna zajednica može promovirati svoju destinaciju te predstavljati sve kulturne znamenitosti i tradicije, čime se stvara bogata turistička ponuda i slika tog određenog mjesta/destinacije
- Gospodarski razvoj - kulturni turizam omogućuje otvaranje novih radnih mjesta (zbog povećane turističke potražnje, potrebno je osigurati kvalitetnu ugostiteljsku uslugu), čime se smanjuje i nezaposlenost
- Očuvanje kulturnih resursa - zbog velike posjećenosti, lokalne zajednice postaju svjesne koliko je njihov kraj važan, stoga su važne stroge mjere zaštite kulturne baštine
- Poboľšana infrastruktura - zbog povećanja turističkih putovanja, nastoji se poboljšati infrastruktura izgradnjom boljih cesta, zračnih luka, željeznica i pristaništa za trajekte, čime se omogućuje lakši pristup turističkim mjestima
- Edukacija i obrazovanje - s obzirom na to da se kulturni turizam razvija iz dana u dan, to može potaknuti potencijalna ulaganja u područja koja su vezana za kulturu, povijest, tradiciju ili umjetnost, što će također pomoći u promociji obrazovanja među lokalnim stanovništvom i turistima

Negativni utjecaji:

- Kulturni šok - povećan broj turističkih posjetitelja može dovesti do kulturnog šoka među lokalnim stanovništvom, zbog različitosti u jeziku, običajima ili pravilima ponašanja može doći do nesporazuma i poteškoća u komunikaciji
- Prevelika turistička posjećenost - ukoliko previše turista posjeti manju lokalnu zajednicu, to može izazvati gužve, preopterećenje infrastrukture, može doći i do narušavanja mira i tišine, kao i do oštećenja kulturnih spomenika i prirode

- Utjecaj na okoliš - potencijalno zagađenje okoline, prekomjerno iskorištavanje vode i energije, stvaranje otpada
- Rast cijena - povećanim brojem turista i potražnje dolazi i do rasta cijena smještaja i troškova, što može rezultirati iseljavanjem lokalnog stanovništva jer si ne mogu priuštiti takav život
- Gubitak autentičnosti i identiteta - prilagodba kulturnih događaja i proizvoda može umanjiti njihovu originalnost i posebnost, a zbog prevelike prisutnosti turista može doći do promjene u životnoj atmosferi grada, čime se gubi lokalni svakodnevni način života

UNWTO (2018) smatra kulturni turizam važnim dijelom globalnog turizma, čineći oko 40% globalnog turizma. Ipak, novija literatura ističe značajne promjene u zainteresiranosti turista za određenu vrstu baštine. Primjerice, u kulturnom turizmu se povećava interes za nematerijalnu kulturnu baštinu (Richards, 2018). Tijekom posljednjih nekoliko desetljeća, primijećena je rastuća potražnja za jedinstvenim kulturnim iskustvima u perifernim regijama, kao i povećana pažnja prema autohtonim i manjinskim skupinama (Pietikainen i Kelly-Holmes, 2011; Richards, 2018). U tom kontekstu javlja se i pojam kulturne raznolikosti tj. multikulturalnosti.

Kulturna raznolikost, ili drugim riječima multikulturalnost, kao privlačni faktor razvoja turizma u nekoj destinaciji nije do sada bio čest predmet istraživanja. Ipak u znanstvenoj literaturi postoje radovi koji se ovom temom bave u manjem obujmu te su oni poslužili kao polazna osnova ovog rada.

Kulturna raznolikost odnosi se na prisutnost pojedinaca iz različitih kulturnih pozadina unutar određenog okruženja. U industriji ugostiteljstva i turizma, kulturna raznolikost ima veliku važnost. Ona uključuje interakcije među ljudima iz različitih kulturnih sredina, uključujući i zaposlenike i goste. Upravljanje kulturnom raznolikošću u ovoj industriji predstavlja ključni izazov, ali također pruža poduzećima priliku da ponude bolje usluge i iskustva svojim korisnicima (Alaa-Eldeen i sur., 2022) . Razumijevanje i prihvaćanje kulturne raznolikosti može dovesti do razvoja inkluzivnijeg i ugodnijeg okruženja, što je ključno za uspjeh organizacija u ugostiteljstvu i turizmu. Štoviše, kulturna raznolikost može doprinijeti održivom turizmu uzimajući u obzir potrebe potrošača, brigu o ekosustavima i dobrobit radnika (Natalkos i sur., 2022). Postojanje raznolikih kulturnih doživljaja pruža spektar izbora za turiste, zadovoljavajući različite interese i preferencije. Štoviše,

prihvatanje kulturne raznolikosti potiče međukulturalno razumijevanje, razbija stereotipe i doprinosi očuvanju ugroženih kulturnih praksi (Hargrove, 2002). Važnost multikulturalnosti u segmentu prisutnosti nacionalnih manjina i njihovog utjecaja na turizam biti će detaljnije obrađena u sljedećim poglavljima.

1.2. Nacionalne manjine kao dio lokalnih zajednica

Kako bi se razjasnio pojam nacionalnih manjina kao dijela lokalnih zajednica, potrebno je definirati sam pojam lokalne zajednice. Lokalna zajednica predstavlja zajednicu ljudi povezanih zajedničkim potrebama, tradicijom i identitetom u prostoru koji im omogućuje izravan dodir i komunikaciju. U tom smislu naglasak je na prostornoj komponenti tj. životu na istom području, a život lokalne zajednice odvija se u svakodnevnim i spontanim interakcijama (Đurkin Badurina, 2023).

Nacionalne manjine predstavljaju značajan dio lokalnih zajednica širom svijeta, donoseći sa sobom bogatstvo različitih kultura, jezika, tradicija i praksi. Njihova prisutnost obogaćuje društvo, ali također postavlja određene izazove u pogledu integracije, očuvanja identiteta i ravnopravnosti (Parekh, 2000).

Na europskoj razini, izraz „nacionalna manjina“ često se koristi za vjerske, jezične, etničke i kulturne manjine, no ne postoji općeprihvaćena i pravno obvezujuća definicija tog izraza. Parlamentarna skupština Vijeća Europe pokušava pružiti opću definiciju nacionalnih manjina u svojoj Preporuci 1201 (1993), u kojoj je zatražila od Odbora ministara da izradi dodatni protokol o pravima manjina prema Europskoj konvenciji o ljudskim pravima.

Prijedlog se odnosi na manjinu kao skupinu ljudi koji:

- žive na teritoriju države i državljan su te države
- održavaju dugotrajne, čvrste i stabilne odnose s tom državom
- imaju posebne etničke, kulturne, vjerske ili jezične karakteristike
- dovoljno su reprezentativni, ali njihov broj je manji od ostatka populacije u toj državi ili regiji te države

- nastoje očuvati obilježja karakteristična za njihov identitet, posebno njihovu kulturu, tradicije, vjeru ili jezik, zajedno (Parlamentarna skupština Vijeća Europe, 1993).

Bitno je napomenuti da „manjina“ nije isto što i „domorodački narod“. Vrlo malo skupina je široko prepoznato i definirano kao „domorodačke“ ili „autohtone“ skupine. Ne postoji točna definicija za ove pojmove, a klasifikacija se razlikuje među zemljama.

Najvažnije značajke koje razlikuju autohtone narode/domorodačke narode od manjina su:

- specifična veza autohtonih naroda s njihovim odgovarajućim teritorijima, jer su prepoznati kao prvi narodi u teritorijalnom kontekstu; i
- činjenica političke i ekonomske marginalizacije, kao i veći kulturni i socijalni jaz u odnosu na većinsku populaciju (Butler i Hinch, 2007).

Rasprava o razlici između autohtonih naroda i manjina je složena. Međutim, iako se autohtoni narodi definiraju odvojeno od manjina, njihov utjecaj na turizam i uloga koju obje skupine mogu igrati unutar turističke destinacije često su slični i usporedivi. Jedna od ključnih prednosti prisustva nacionalnih manjina u lokalnim zajednicama je kulturna raznolikost. Manjinske zajednice unose svoje običaje, festivale, glazbu umjetnost i tradicionalnu kuhinju, što doprinosi kulturnoj raznovrsnosti. Ovi elementi mogu postati atraktivni turistički resursi, ali i poticaj za međusobno razumijevanje i poštovanje.

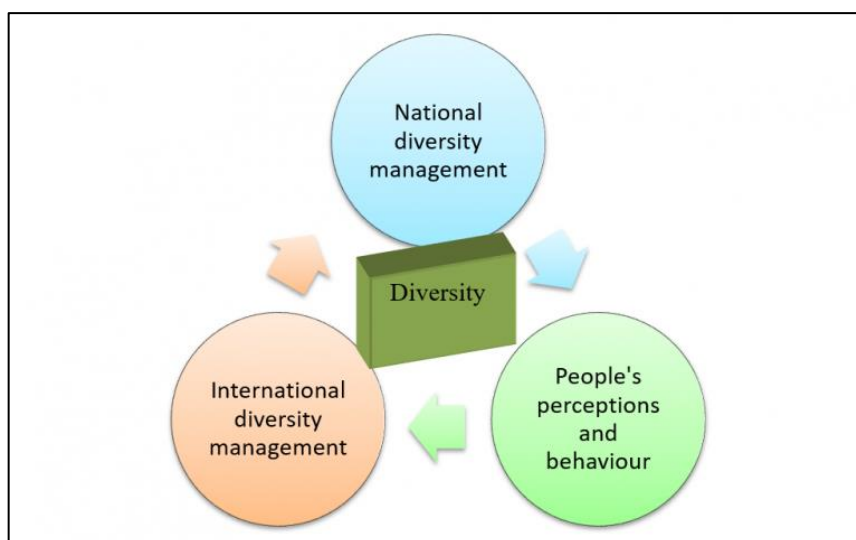
Za nacionalne manjine, očuvanje vlastitog identiteta unutar šire zajednice je od izuzetne važnosti. To često uključuje aktivnosti kao što su učenje materinjeg jezika, održavanje kulturnih manifestacija i obrazovanje o povijesti i tradicijama manjine. Mnoge manjinske zajednice formiraju kulturna društva i organizacije koje im pomažu da očuvaju i promoviraju svoj identitet.

Integracija nacionalnih manjina u šire društvo je proces koji zahtijeva obostrani napor. S jedne strane, manjine trebaju imati pristup obrazovanju, zapošljavanju i zdravstvenim uslugama na ravnopravnoj osnovi. S druge strane, većinsko stanovništvo mora pokazati otvorenost i volju za prihvaćanje i uvažavanje različitosti. Inkluzivna politika i zakoni koji štite prava manjina ključni su za stvaranje harmonije i socijalne kohezije.

Međutim, nacionalne manjine ponekad se suočavaju sa diskriminacijom, predrasudama i socijalnom isključenošću. Problemi poput jezičnih barijera, ekonomske nejednakosti i političke marginalizacije mogu otežati njihovu integraciju i doprinijeti formiranju zajednica koje su odijeljene od ostatka društva. Rješavanje ovih problema zahtijeva sveobuhvatne strategije koje uključuju zakonodavne mjere, obrazovne programe, ali i podizanje svijesti

svakog pojedinca. Dakle, njihova uspješna integracija zahtijeva zajedničke napore svih članova društva u promoviranju inkluzivnosti, poštovanja i jednakosti. Samo kroz takav pristup se mogu izgraditi zajednice koje su istinski bogate svojom raznolikošću i solidarnošću te percipiraju manjinu kao dragocjen dio zajednice.

Rikka (2018) objašnjava koncept „upravljanja različitostima“ kojim ukazuje na bitne elemente za uspješnu koegzistenciju „manjine“ i „većine“ koja funkcioniše na nekom prostoru te zajedno čini lokalnu zajednicu, a ilustracija koncepta se nalazi u nastavku.

Slika 1. Prikaz koncepta upravljanja različitostima

Izvor: Rikka (2018.) <https://icds.ee/en/circles-of-minority-protection/>

Prenosi li suvremeno upravljanje raznolikošću ideju o društvu u kojem dominira ljudskost i u kojem se svaka osoba poštuje kao ravnopravna može se analizirati kroz tri međusobno ovisna okvira: percepcija manjina na međunarodnoj razini, percepcija manjina na državnoj razini te percepcije i ponašanja pojedinaca.

Ovaj koncept autor naziva krugovima upravljanja različitostima:

1. Upravljanje različitostima na međunarodnoj razini:

Upravljanje različitostima u kontekstu nacionalnih manjina na međunarodnoj razini obuhvaća niz mehanizama, institucija i pravnih okvira usmjerenih na zaštitu prava manjina, promicanje njihove integracije i osiguravanje jednakosti. To uključuje pravne okvire poput Deklaracije Ujedinjenih naroda o pravima manjina postavlja standarde za zaštitu prava manjina, uključujući pravo na očuvanje kulture, jezika i religije, zatim međunarodne

organizacije poput Ujedinjenih naroda i Organizacije za europsku sigurnost i suradnju (OSCE) koje nadziru poštivanje manjinskih prava i pružaju podršku zemljama članicama u implementaciji politika kao i organizacije poput Vijeća Europe koje ima specifične instrumente za zaštitu prava manjina poput EU fondova za socijalnu inkluziju i Vijeća Europe Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, te međunarodni sudovi, a u slučaju EU to je Europski sud za ljudska prava koji omogućava provedbu međunarodnih standarda.

2. Upravljanje različitostima na nacionalnoj razini:

Upravljanje nacionalnim manjinama i različitostima na nacionalnoj razini uključuje niz strategija, politika i institucija usmjerenih na zaštitu prava manjina, njihovu integraciju u društvo i promociju jednakosti. To se postiže, primjerice, putem zakonskih okvira države, specijaliziranih institucija, političke participacije manjina, ekonomskih politika i programa i obrazovnih sustava. Država igra važnu ulogu u oblikovanju stavova i ponašanja ljudi kroz obrazovanje i politiku. Obrazovanje i podizanje svijesti o povijesnim događanjima je ključno za stvaranje kolektivnog identiteta i razumijevanje prošlosti. Kroz obrazovanje, moguće je promovirati ljudska prava i percepciju manjina kao bogatstva, a ne problema. Obrazovni sustav može pomoći u izgradnji inkluzivnog društva i razbijanju stereotipa.

3. Percepcija i ponašanje pojedinaca:

Ljudi imaju najveću moć za provođenje promjena, iako nemaju formalne instrumente moći kao vlade ili međunarodne organizacije. Njihovi stavovi i ponašanja, oblikovani kroz obrazovanje i društvene interakcije, igraju ključnu ulogu u promjeni društvenih normi. Pojedinci biraju predstavnike koji kreiraju politike, a njihove svakodnevne akcije i interakcije održavaju duh ljudskosti. Oni mogu promovirati razumijevanje i slogu, te smanjiti negativne percepcije o različitostima.

Može se zaključiti da se model upravljanja raznolikošću temelji na tri povezane razine: međunarodnoj, nacionalnoj i individualnoj. Međunarodna suradnja i zaštita manjina, nacionalne politike usmjerene na obrazovanje i promicanje ljudskih prava, te aktivno sudjelovanje pojedinaca ključni su za stvaranje inkluzivnog društva. Autor koncepta tvrdi da je upravo kroz ovu sinergiju moguće postići mir, razumijevanje i koheziju među različitim kulturama i zajednicama

1.3. Utjecaj nacionalnih manjina na turističku ponudu destinacije

Kao što je u prethodnim poglavljima definirano, manjina označava "skupinu koja se razlikuje od većine" (Medda-Windischer, 2009, 62). Činjenica da su određene skupine diskriminirane od strane većine često je polazna točka istraživanja manjina. Stoga se istraživanje manjina uglavnom bavi pitanjima socijalne pravde, političkog priznavanja i zaštite identiteta manjine, dok se manjine rijetko razmatraju u kontekstu strategija regionalnog razvoja ili turističkih koncepata (Malloy, 2007), a broj provedenih istraživanja na tematiku doprinosa nacionalnih manjina turističkoj ponudi je veoma ograničen.

Međutim, broj turističkih destinacija širom svijeta raste te se na tržištu pojavljuje sve više novih destinacija. Kao posljedica toga, konkurencija u turističkoj industriji postala je globalnija, a konkurentska situacija kritičnija. Istodobno, kao rezultat sve veće standardizacije i globalizacije ekonomije i kulture tijekom posljednjih nekoliko desetljeća, raste interes za lokalne i regionalne običaje, tradicionalne načine života, obrtništvo i karakteristične proizvode regije (McKercher i Du Cros, 2002). Iz navedenog se može zaključiti kako u skladu s time raste potreba za razumijevanjem na koje načine nacionalne manjine doprinose turizmu i kako se mogu valorizirati i iskoristiti kao komparativna prednost destinacije u kojoj djeluju.

Jedinstvene kulturne, etničke, jezične i vjerske karakteristike manjina često doprinose turističkim destinacijama, stvarajući atraktivnost i raznolikost koja privlači posjetitelje. Na temelju ove raznolikosti, područja na kojima aktivno djeluju nacionalne manjine mogu postati atraktivne turističke destinacije. Načini života koji se razlikuju od većinskog stanovništva, posebni sustavi vrijednosti, drugačija socijalna ponašanja i kulturna jedinstvenost manjine čine nematerijalnu baštinu koja se manifestira, primjerice, u obliku pjesme, plesa, običaja, gastronomije, jezika ili arhitekture koji se mogu prenijeti ili predstaviti posjetiteljima (Malloy, 2007).

Pružatelji usluga u turizmu trebaju utvrditi je li kulturna raznolikost temeljena na postojanju manjine motivirajući faktor za turističke dolaske. Lokalno stanovništvo također bi trebalo percipirati, cijiniti i komunicirati potencijal manjina kao faktora privlačnosti, kao i promovirati njihov doprinos jedinstvenosti i kulturnoj raznolikosti turističke ponude destinacije. Percepcija i svijest lokalnog stanovništva o specifičnoj kulturnoj situaciji je

preduvjet za implementaciju dodane vrijednosti za goste, koja se može koristiti za jačanje konkurentnosti destinacije na vrlo poseban način. Za stvaranje konkurentnosti i konkurentskih prednosti važno je najbolje iskoristiti resurse i kompetencije. Što su manjine bolje integrirane u destinaciju, to je veći njihov turistički potencijal. Stoga većinska populacija mora percipirati, cijeniti i komunicirati manjinsku kulturu, kao i maksimizirati njezin potencijalni doprinos jedinstvenosti i raznolikosti turističke ponude destinacije. Područja na kojima djeluju nacionalne manjine mogu ponuditi gostima dodanu vrijednost (Malloy, 2007), koristeći strategiju diferencijacije koja pomaže u razlikovanju od konkurenata na međunarodnom turističkom tržištu.

Nacionalne manjine mogu oblikovati i obogatiti turističku ponudu kroz nekoliko vidova:

Kulturna raznolikost kao turistički resurs

Nacionalne manjine svojim jedinstvenim kulturnim nasljeđem značajno obogaćuju turističku ponudu destinacija. Njihove tradicije, običaji, glazba, plesovi, gastronomija i ostale odrednice identiteta predstavljaju podlogu za autentične kulturne doživljaje koji privlače turiste u potrazi za nečim drugačijim od uobičajenih turističkih atrakcija. Takvi elementi ne samo da obogaćuju turističku ponudu, nego također omogućuju turistima da dožive autentične i jedinstvene aspekte kulture destinacije (Diekmann i Smith, 2014). Navedeno obogaćuje turističko iskustvo i doprinosi očuvanju i promociji kulturne baštine manjinskih zajednica. Turistima se boravkom u destinacijama u kojima djeluje nacionalna manjina pruža dublje razumijevanje povijesti, kulture i načina života nacionalnih manjina.

Diferencijacija turističke destinacije

Destinacije koje u svoju ponudu uključuju i promoviraju manjine često se izdvajaju od drugih destinacija. Diferencijacija može biti ključna za privlačenje turista u konkurentnom turističkom tržištu. Nacionalne manjine, sa svojim posebnim običajima i načinima života, mogu doprinijeti stvaranju prepoznatljivog identiteta destinacije. Na taj način, kultura manjina postaje sredstvo za izgradnju brenda destinacije (Pechlaner i sur., 2011).

Promocija i brendiranje

Nacionalne manjine mogu značajno doprinijeti brendiranju turističkih destinacija kao multikulturalnih i raznolikih. Promocija manjinskih kultura kao integralnog dijela turističke ponude može privući specifične segmente turista koji traže autentična i raznolika iskustva.

Kroz marketing i promociju manjinskih kultura, destinacije mogu stvoriti jedinstveni identitet koji ih izdvaja na globalnom turističkom tržištu.

Gospodarske prednosti

Uključivanje nacionalnih manjina u turističku ponudu može donijeti gospodarske koristi. Kroz organizaciju kulturnih događaja i pružanje turističkih usluga, manjine mogu ostvariti izravne ekonomske koristi, dok istovremeno doprinose razvoju lokalne ekonomije. Nacionalne manjine doprinose ekonomskoj diversifikaciji turističkih destinacija. Njihova prisutnost i aktivnosti mogu povećati duljinu boravka turista i njihovu potrošnju, što pozitivno utječe na lokalnu ekonomiju. Tradicionalni zanati, suveniri i manifestacije koje organiziraju manjine često su vrlo traženi među turistima, što doprinosi očuvanju tih vještina i dešavanja te generiranju prihoda za lokalne zajednice (Islam i Mazumder, 2023).

Očuvanje kulturne baštine

Turizam može igrati važnu ulogu u očuvanju i promociji kulturne baštine nacionalnih manjina. Kroz turističke aktivnosti, tradicije i običaji manjinskih zajednica mogu biti sačuvani i prenošeni na buduće generacije. Međutim, važno je osigurati da se ove aktivnosti provode na način koji poštuje i izvorno predstavlja kulturu manjine, izbjegavajući komodifikaciju i gubitak autentičnosti. Očuvanje kulturne baštine kroz turizam također može uključivati revitalizaciju tradicionalnih zanata, očuvanje arhitektonske baštine i promicanje lokalnih jezika i običaja.

Unatoč brojnim prednostima, integracija manjinskih kultura u turističku ponudu može donijeti i izazove. Postoji rizik od komercijalizacije i gubitka autentičnosti kulturnih izraza, što može dovesti do degradacije kulturne baštine. Važno je razviti održive turističke prakse koje balansiraju između ekonomskih koristi i očuvanja kulturne i prirodne baštine. Manjinske zajednice trebaju biti aktivno uključene u planiranje i upravljanje turističkim aktivnostima kako bi se osiguralo da turizam doprinosi njihovom blagostanju, a ne da ga ugrožava.

2. Turizam u gradu Daruvaru

Grad Daruvar, smješten u središnjem dijelu kontinentalne Hrvatske te zapadnom dijelu Slavonije, predstavlja značajno turističko odredište Bjelovarsko-bilogorske županije. Ovaj grad, s bogatom povijesti i kulturnom raznolikošću, postao je poznat po svojoj lječilišnoj tradiciji koja traje više od dvije tisuće godina. Zahvaljujući prirodnim resursima, kulturnim bogatstvima i raznolikim turističkim sadržajima, Daruvar se kontinuirano razvija kao atraktivna destinacija kontinentalnog turizma.

2.1. Preduvjeti razvoja turizma grada Daruvara

U nastavku poglavlja će se opisati preduvjeti razvoja turizma grada Daruvara i to prirodno-geografski, kulturni te demografski i intelektualni. Provest će se i analiza sadašnjeg stanja turizma, koja obuhvaća kvantitativnu i kvalitativnu analizu turističke ponude i potražnje.

- Prirodno-geografski preduvjeti

Daruvar se nalazi u središnjem dijelu Hrvatske, u zapadnom dijelu Slavonije, a pripada Bjelovarsko-bilogorskoj županiji. Smješten je u brežuljkastom predjelu podno planine Papuk u Poilovskoj zaravni. Današnji teritorij grada Daruvara prostire se na površini 64,7 km² te obuhvaća devet naselja (Daruvar, Daruvarski Vinogradi, Doljani, Donji Daruvar, Gornji Daruvar, Lipovac Majur, Ljudevit Selo, Markovac i Vrbovac).

Kao najvažniji prirodni resurs u kontekstu turizma grada Daruvara mogu se smatrati termalna vrela. Geotermalna voda oduvijek se koristila za liječenje i rehabilitaciju kao i za kupke i piće zbog svoje ljekovitosti (TZ Daruvar-Papuk). Budući da je zdravstveni turizam sve popularniji oblik turizma uslijed rastućeg interesa za zdravlje i dobrobit, posebno u post-pandemijskom periodu kada su ljudi postali svjesniji važnosti zdravlja i prevencije bolesti, termalna vrela predstavljaju izvrstan preduvjet za razvoj turizma u Daruvaru. Ovaj resurs privlači posjetitelje tijekom cijele godine, doprinoseći lokalnoj ekonomiji i održivom

turizmu. Da je ovaj prirodni resurs valoriziran i danas, svjedoče Daruvarske Toplice, specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju. Daruvarske Toplice su također i prva asocijacija na zdravstveni turizam u Daruvaru, a nude liječenje reumatskih bolesti, medicinsku rehabilitaciju i program pomoći liječenja neplodnosti.

Daruvar je grad čije je tlo u prošlosti bilo pod vodom, stoga ga danas karakterizira reljefni oblik kotlina. Zbog ovakvog oblika Daruvar je ljeti jedan od najtoplijih, a zimi jedan od najhladnijih gradova Hrvatske jer se u kotlini uvijek zadržava topao, odnosno hladan zrak. Sami centar grada nalazi se u kotlini na ravnom dijelu, međutim sva okolna naselja se nalaze na brdovitim područjima gdje se stanovnici bave ruralnim zanimanjima od kojih prevladavaju vinogradi. Vjeruje se da su vinogradi na brdovitim područjima puno kvalitetniji jer su osunčaniji te na takvim područjima ne dolazi do poplava.

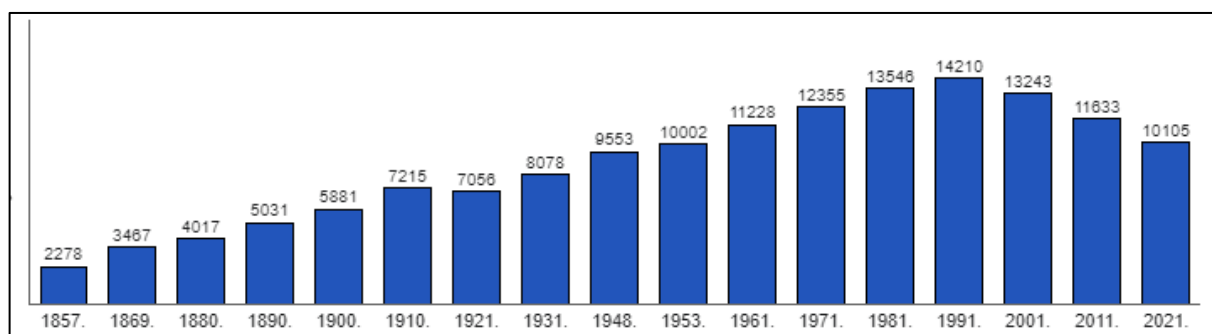
- Kulturno-povijesni preduvjeti

Kulturna baština grada Daruvara rezultat je dugotrajnog i slojevitog povijesnog razvoja, oblikovanog utjecajem različitih naroda i događaja kroz stoljeća. Najstarije poznato naselje na daruvarskom području datira iz 4. stoljeća prije Krista, iako arheološki nalazi svjedoče o prisutnosti ljudi na ovom području još od kamenog doba. Geotermalna vrela, čija je ljekovitost poznata od davnina, imala su ključan utjecaj na povijest i oblikovanje ovog kraja. Od vremena kada su daruvarsko područje obitavali pripadnici panonsko-keltskog plemena Lasi, koje su grčki i rimski pisci nazivali „Topličani“ ili „Iscjelitelji“ zbog brojnih ljekovitih izvora, pa sve do dolaska Rimljana koji su osnovali naselje „*Aquae Balissae*“, u značenju „Vrlo jaka vrela“. Presudan trenutak u razvoju grada bio je dolazak grofa Antuna Jankovića 1745. godine. Janković je dao gradu današnji oblik i usmjerio ga ka razvoju kao termalnog lječilišta. Promijenio je hrvatsko ime naselja Podborje u mađarsko ime Daruvar, što znači „ždralov grad“ ili preciznije „ždralov dvorac“ prema prelijepom baroknom dvorcu koji se je započeo graditi 1771. godine. Grof Janković je naselio svoje vlastelinstvo poljoprivrednicima i obrtnicima iz Hrvatske, Češke, Slovačke, Njemačke i Mađarske, čime su ovi prostori ponovo postali gusto naseljeni nakon razaranja tijekom ratova s Turcima. Doseljenicima je darovana zemlja i materijal za gradnju kuća. Najznačajniji doprinos Jankovića bio je u razvoju lječilišnog turizma gradnjom blatnih kupki na ljekovitim geotermalnim izvorima. On je 1772. godine izgradio prvu, Antunovu kupku, čime je Daruvar postao poznato termalno lječilište koje je zadržalo tu reputaciju do danas. Ovi događaji i

resursi, posebno termalna vrela, oblikovali su Daruvar kao destinaciju poznatu po svojim ljekovitim svojstvima i bogatoj kulturnoj baštini, pružajući temelj za daljnji razvoj turizma i očuvanje kulturnog naslijeđa grada.

- Demografski i intelektualni preduvjeti

Prema popisu stanovništva iz 2021. godine, u naselju Daruvar živi 10.105 stanovnika. Od navedenoga broja, 4.831 čine muškarci, a 5.274 žene (Državni zavod za statistiku – DZS).

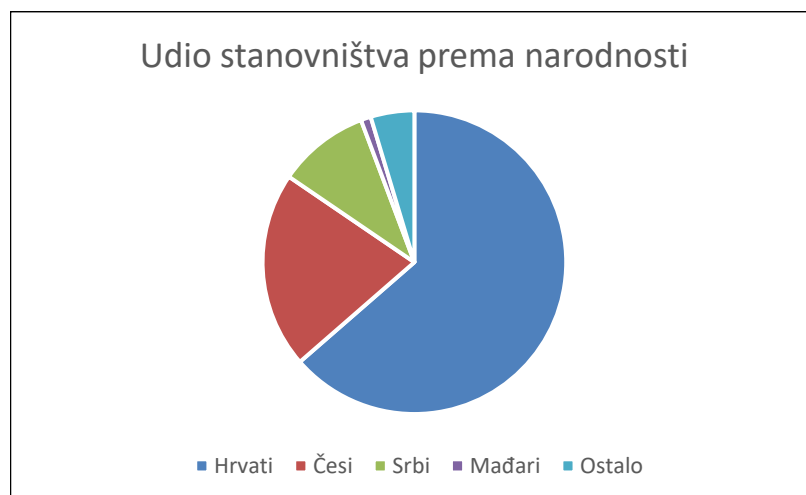

Grafikon 1. Kretanje broja stanovnika od 1857. do 2021. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku

Prosječna starost stanovništva je 46,3 godine. Indeks starenja predstavlja postotni udio osoba starih 60 i više godina u odnosu na broj osoba od 0 do 19 godina. U gradu Daruvaru indeks starenja je 189,6, što ukazuje na činjenicu da je stanovništvo itekako u procesu starenja, budući da je za ulazak u taj proces potrebno da indeks bude veći od 40. Zatim, koeficijent starosti (postotni udio osoba starih 60 i više godina u ukupnom stanovništvu) iznosi 34,7, a vrijednosti iznad 12 su znak da je stanovništvo u procesu starenja.

Što se tiče nacionalnih obilježja, 63,60% građana čine Hrvati, dok čak 20,92% čine Česi. Prate ih Srbi koji čine 9,76% stanovništva, Mađari 1,07%, te ostali koji čine 4,65% stanovništva. Hrvatskim materinskim jezikom priča 81,89% stanovništva, dok 14,56% govori češkim jezikom. Navedene informacije ukazuju na činjenicu da češka nacionalna manjina ima utjecaj na ovaj grad.

Grafikon 2. Udio stanovništva u gradu Daruvaru prema narodnosti (2021.)

Izvor: Izrada autora prema podacima DZS

U Daruvaru postoje i djeluju dvije osnovne škole, a to su Osnovna škola Vladimira Nazora i Češka osnovna škola Jan Amos Komenský. Uz navedeno djeluje i glazbena škola Brune Bjelinskog. Također postoje i tri srednje škole, a to su Tehnička škola Daruvar, Gimnazija Daruvar, i Ekonomska i turistička škola Daruvar. Podaci o stupnju obrazovanja stanovništva ukazuju da 1.372 (13,58%) osobe u ukupnom broju stanovništva pripadaju dobnoj skupini od 0 do 14 godina. Ukupno 182 (2,08%) osobe nema osnovnu školu. Završenu osnovnu školu ima 1.506 (17,24%) stanovnika, a završenu srednju školu 5.108 (58,50%) stanovnika. Broj osoba s visokim obrazovanjem iznosi 1.937 (22,18%).

2.2. Analiza turističke ponude u gradu Daruvaru

Sam pojam turističke ponude u najužem smislu riječi obuhvaća:

- atraktivne elemente
- komunikativne ili komunikacijske elemente
- receptivne elemente (Marković, 1970).

U atraktivne elemente ponude ubrajamo prirodne ili biotropne elemente i društvene ili atropične elemente ili atrakcije. U komunikativne/komunikacijske elemente ubrajamo kompletnu prometnu infrastrukturu kao i same vrste prijevoznih sredstava u destinaciji. Receptivni elementi ponude su, u najužem smislu restoraterstvo i hotelijerstvo, tj. objekti namijenjeni prehrani i smještaju

2.2.1. Atraktivni elementi turističke ponude

Pod pojmom turističke atrakcije smatramo „ona osobito privlačna obilježja destinacije, tj. one resurse koji su u određenoj mjeri prilagođeni i dostupni za turističko razgledavanje te ne zahtijevaju poseban napor da se otkriju i da se u njima uživa“ (Weber i Mlikačić, 1998). Atraktivne elemente neke destinacije možemo podijeliti na prirodne i društvene

Prirodni atraktivni elementi ponude

- Klima - Područje daruvarskog kraja ima umjerenu kontinentalnu klimu povoljnu za boravak na otvorenom te organiziranje raznovrsnih aktivnosti u prirodi tijekom cijele godine, pri čemu najviše u šestomjesečnom razdoblju od sredine travnja do sredine listopada kada su prosječne dnevne temperature više od 10 stupnjeva celzijusa. Stabilnost klime kroz cijelu godinu znatno pridonosi razvoju turizma ovoga područja (MARCON, 2011).
- Flora i fauna - Ono što je atraktivno kod Daruvara jest okruženost prirodom ali i zelenilo u samome centru grada. Daruvar se nalazi podno planine i parka prirode Papuk, što je jedan od atraktivnih prirodnih čimbenika. U neposrednoj blizini samog centra grada nalazi se Julijev park, jedan od najstarijih parkova i lječilišnih perivoja Hrvatske u kojem se nalazi više od 60 vrsta bilja. U sklopu parka nalaze se termalni izvori. Jedan od simbola Daruvara su stabla Ginko bilobe, a muški primjerak je najstariji i najveći primjerak Ginka u Hrvatskoj, a drugi u Europi te uživa nagradu hortikulturnog primjerka (TZ Daruvar-Papuk).
- Hidrografski elementi - Daruvar je prepoznatljiv po bogatstvu svojih hidrografskih elemenata, osobito po izvorima tople ljekovite vode i nalazištima mineralnog blata

poput peloida i fanga. Još jedan od prirodnih resursa Daruvara je Daruvarsko jezero, sportski ribnjak koji čini integralni dio turističke i rekreacijske ponude regije. Rijeka Toplica protječe kroz samo središte Daruvara, izvirući oko deset kilometara sjeveroistočno od grada.

Društveni atraktivni elementi ponude

Daruvar se ističe kao turistička destinacija koja nudi bogatu kulturnu i povijesnu baštinu te raznolike zabavne i rekreativne sadržaje. Jedna od najvažnijih atrakcija je dvorac obitelji Janković, djelo kasno-barokne arhitekture izgrađeno od 1771. do 1777. godine. Danas se dvorac koristi za kulturne manifestacije, edukativne programe te kao sjedište Zavičajnog muzeja Daruvar koji prikuplja i izlaže bogatu kulturnu baštinu grada. Kao kulturni spomenici i znamenitosti daruvarskog kraja, ističu se katolička crkva Presvetog Trojstva te pravoslavna Parohijska crkva Sv. Otaca Prvog Vaseljenskog Sabora, i rimsko arheološko nalazište u Julijevom parku. Ovaj park obiluje spomenicima i građevinama poput kupki (Ivanova kupelj, Antunova kupelj) i kipova (primjerice Augustinčićeva Kupačica), pružajući uvid u bogatu povijest regije.

Turisti u Daruvaru također mogu uživati u raznovrsnim aktivnostima poput turističkih programa kao što su Beerlist - Pivske i druge priče te Daruvarska vinska cesta, koje promoviraju lokalnu pivsku i vinsku tradiciju. Osim toga, posjetitelji mogu sudjelovati u planinarenju, biciklizmu, jahanju, ribolovu te wellness programima u Daruvarskim topicama i Termalnom vodenom parku. Nematerijalne atrakcije, poput kulturnih manifestacija, također doprinose privlačnosti Daruvara kao turističke destinacije. Manifestacije poput Vinodara, Dana piva, Darfesta i Dožinaka pružaju posjetiteljima jedinstvene doživljaje i uživanje u lokalnoj kulturi i tradiciji tijekom cijele godine. S obzirom na bogatstvo kulturne i prirodne baštine te raznolikost ponude aktivnosti i manifestacija, Daruvar predstavlja atraktivnu destinaciju koja privlači turiste željne istraživanja i uživanja u lokalnom naslijeđu.

2.2.2. Komunikacijski elementi turističke ponude

Područje Daruvara je udaljeno oko dva sata vožnje od velikih gradskih središta kao što su Zagreb (na zapadu) i Osijek (na istoku) te Pečuh u Mađarskoj (na sjeveroistoku) i Banja Luka u Bosni i Hercegovini (na jugu). Položaj samog grada Daruvara u odnosu na županijski prostor (prostor Bjelovarsko-bilogorske županije) je relativno povoljan, jer se nalazi na prometnici koja povezuje dravski i savski koridor te je ova činjenica igrala značajnu ulogu u njegovom dosadašnjem razvoju. Većina turista se za dolazak u Daruvar koristi osobnim automobilom. Osim osobnog vozila, gosti mogu doći i autobusom i vlakom. (TZ Daruvar-Papuk), međutim taj način prijevoza malo tko koristi jer vožnja dugo traje, a linije su rijetke. Daruvar ne posjeduje sustav javnog prijevoza, međutim, osim osobnog automobila, postoje usluge taxi prijevoza i iznajmljivanja automobila.

2.2.3. Receptivni elementi turističke ponude

U tablici u nastavku nalazi se prikaz broja pojedinih vrsta objekata te udio smještajnih objekata prema kategoriji u ukupnom broju.

Tablica 1. Smještajni objekti u gradu Daruvaru (stanje 2023. godine)

Vrsta smještajnog objekta	Broj smještajnih objekata	Udio smještajnih objekata u ukupnom broju
Hoteli i depandanse	2+1	7,89
Pansioni	1	2,63
Sobe	5	13,16
Apartmani	16	42,10
Studio apartmani	3	7,90
Kuće za odmor	5	13,16
Seoska gospodarstva	4	10,53
Lovački dom	1	2,63
UKUPNO	38	100

Izvor: Izrada autora prema podacima TZ Daruvar-Papuk

Kao što je vidljivo, najveći dio smještajnih objekata u Daruvaru zauzimaju apartmani, čineći 42,10% udjela u ukupnom broju objekata.

Tablica u nastavku prikazuje broj smještajnih objekata određene vrste s obzirom na kategorizaciju, odnosno broj zvjezdica. Vidljivo je da većina objekata spada u kategoriju 3 zvjezdice. U Daruvaru ne postoji niti jedan objekt sa 5 zvjezdica, što ne mora nužno biti negativan pokazatelj.

Tablica 2. Kategorizacija smještajnih objekata u Daruvaru (stanje 2023. godine)

SMJEŠTAJNI OBJEKT	1*	2*	3*	4*
Hoteli i depandanse	/	/	3	/
Pansioni	/	/	/	1
Sobe	/	3	1	1
Apartmani	/	2	9	5
Studio apartmani	/	/	3	/
Kuća za odmor	/	2	3	/

Izvor: Izrada autora prema podacima TZ Daruvar-Papuk

Pored sadržaja u sklopu smještajnih objekata na području grada Daruvara, ugostiteljski objekti predstavljaju značajan dio turističke ponude. Turistima je u Daruvaru na raspolaganju velik izbor ugostiteljskih objekata u kojima se može konzumirati jelo i piće, a uglavnom su koncentrirani u samom centru grada. Neki od ugostiteljskih objekata koji upotpunjuju gastronomsku ponudu grada su restoran Terasa koji je već 13 puta uvršten u najboljih 100 hrvatskih restorana, Little Italy pub kojem je 2020. godine pripalo priznanje Večernjakove parole za najbolje restorane te zdravljak Orijent u kojemu se može kušati burek koji nosi neslužbenu titulu najboljeg bureka u Hrvatskoj. Ugostiteljski objekti Daruvara pružaju izrazito raznovrstan izbor hrane i pića, od vinske tradicije i ponude piva Daruvarske pivovare (ujedno i najstarije pivovare u Hrvatskoj u kojoj se pivo proizvodi po tradicionalnoj češkoj recepturi), do tradicionalne kuhinje u kojoj se isprepleo utjecaj hrvatske, češke i mađarske tradicije u kuhanju.

2.3. Analiza turističke potražnje u gradu Daruvaru

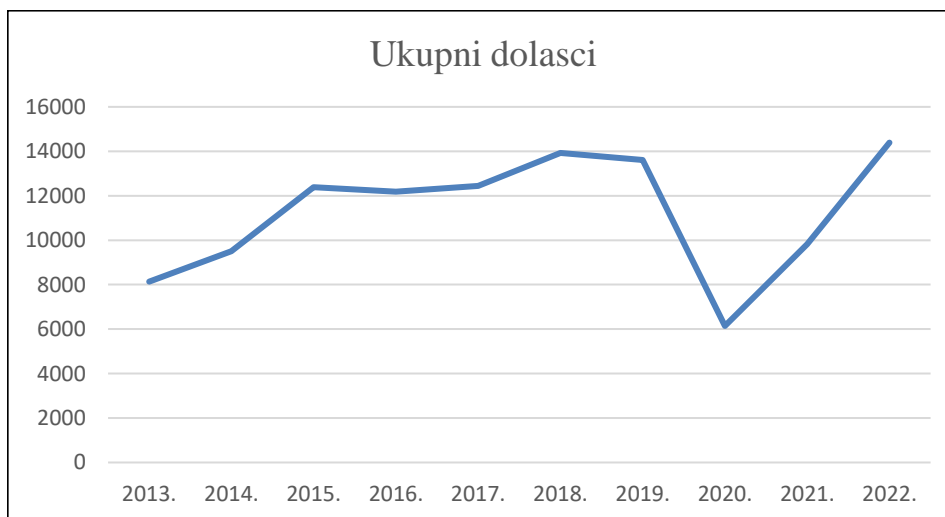
Analiza turističke potražnje u gradu Daruvaru provesti će se kroz analizu broja dolazaka i noćenja turista.

U tablici u nastavku je prikazan broj dolazaka domaćih i stranih turista te suma navedenog kroz 10 godina, a kretanje ukupnih dolazaka može se jasnije pregledati na priloženom linijskom grafu. Uglavnom je prisutan pozitivni rast broja dolazaka, no nagli pad može se uočiti 2020. godine, uslijed pandemije Covid-19. Najuspješnija promatrana godina bila je 2022. kada je ostvareno 14.391 ukupnih dolazaka. Udio dolazaka domaćih turista u ukupnom broju je znatno veći u odnosu na strane turiste.

Tablica 3. Broj turističkih dolazaka u gradu Daruvaru u periodu 2013.-2022.

Dolasci	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Domaći	6.425	7.443	9.737	9.830	9.568	10.944	10.531	5.192	8.329	11.620
Strani	1.716	2.060	2.654	2.357	2.877	2.976	3.073	951	1.496	2.771
Ukupno	8.141	9.503	12.391	12.187	12.445	13.920	13.604	6.143	9.825	14.391

Izvor: Izrada autora prema podacima TZ Daruvar-Papuk

Grafikon 3. Kretanje turističkih dolazaka u gradu Daruvaru u periodu 2013.-2022.

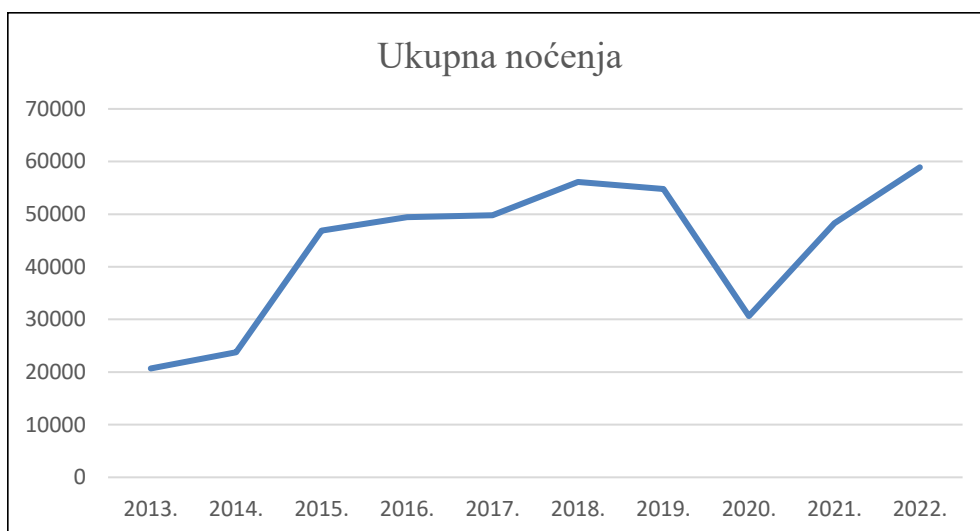
Izvor: Izrada autora prema podacima TZ Daruvar-Papuk

U sljedećoj je tablici prikazan broj domaćih, stranih i ukupnih noćenja kroz 10 godina. Trend kretanja broja noćenja je sličan kretanju broja dolazaka turista, što dodatno potvrđuje prikazani linijski graf. Najveći broj noćenja je također ostvaren 2022. godine, a iznosio je 58.902. Noćenja domaćih turista u promatranim godinama ponovno čine znatno veći udio u odnosu na strane turiste.

Tablica 4. Broj turističkih noćenja u gradu Daruvaru u periodu 2013.-2022.

Noćenja	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Domaći	16.929	19.189	39.332	43.164	41.537	46.297	44.986	25.454	38.483	48.411
Strani	3.757	4.593	7.556	6.250	8.239	9.821	9.780	5.151	9.802	10.491
UKUPNO	20.686	23.782	46.888	49.414	49.776	56.118	54.766	30.605	48.285	58.902

Izvor: Izrada autora prema podacima TZ Daruvar-Papuk

Grafikon 4. Kretanje turističkih noćenja u gradu Daruvaru u periodu 2013.-2022.

Izvor: Izrada autora prema podacima TZ Daruvar-Papuk

3. Češka nacionalna manjina u gradu Daruvaru

Grad Daruvar poznat je po svojoj multikulturalnoj i etničkoj raznolikosti. Najistaknutija i najbrojnija manjinska zajednica u Daruvaru je češka nacionalna manjina, koja ima duboke korijene i bogatu povijest na tome području. Daruvar je grad sa najviše Čeha u Hrvatskoj, kao i središte češke nacionalne manjine. Češka manjina u Daruvaru značajno doprinosi kulturnom, gospodarskom i društvenom životu grada, njegovanjem svojih tradicija, jezika i običaja. U ovom poglavlju analizirati će se povijesni razvoj češke manjine, njezin utjecaj na lokalnu zajednicu te ključne odrednice koje promiču češku kulturu u Daruvaru.

3.1. Povijesni kontekst češke manjine u Daruvaru

Prisutnost Čeha u Hrvatskoj bilježi početke u srednjem vijeku, dokumentirane u oskudnim povijesnim izvorima koji danas svjedoče o drevnim vezama češkog i hrvatskog naroda. Prvi poznati Čeh u Hrvatskoj bio je biskup Duch, prvi biskup Zagrebačke biskupije te je djelovao krajem 11. stoljeća. S njim počinje pisana povijest grada Zagreba te se navedeni događaj smatra početkom povezanosti Čeha i Hrvata (Matušek, 1996). U okolici Zagreba nalazi se najstarije poznato češko naselje u Hrvatskoj, selo Čehi, prvi put spomenuto 1217. godine kao terra Boyemorum (zemlja Čeha). Od 1527. godine Hrvatska i Češka zajedno s Austrijom i Ugarskom postaju dijelom Habsburške Monarhije kojom je kraljevao Ferdinand Habsburški. Intenziviranje međusobnih odnosa Čeha i Hrvata tijekom narednih desetljeća i stoljeća uključivalo je dolaske Čeha, vojnih plaćenika koji su branili područje Balkana od Osmanskog Carstva (Lipovac, 2021).

U 18. stoljeću zabilježeno je prvo doseljavanje većih skupina Čeha u Hrvatsku, u Gorski Kotar, gdje je markiz Ramon de Vilana Perlas de Rialp osnovao staklanu 1727. godine. Potom su Česi naselili to područje te osnovali naselje Perlasdorf. Potomci Čeha u Gorskom Kotaru su se s vremenom asimilirali s domaćim hrvatskim stanovništvom. Asimilirali su se i češki doseljenici u gradovima Vojne granice, gdje su radili kao obrtnici, trgovci, službenici i časnici.

U drugoj polovici 18. stoljeća, nakon završetka velikih ratova između Habsburške Monarhije i Osmanskog Carstva, stvoreni su uvjeti za masovnu kolonizaciju oslobođenih područja Slavonije, Srijema i južnih Ugarskih zemalja radi gospodarskog razvoja. Njemačkim kolonistima dodijeljena je najplodnija zemlja, ali bilo je i interesa za češke koloniste zbog sličnosti jezika s lokalnim stanovništvom i znanjem njemačkog, što je olakšavalo komunikaciju s vlastima. U češkim zemljama nedostajalo je obradive zemlje i radnih prilika zbog prenaseljenosti, što je dovelo do socijalnih nemira. To je bio jedan od glavnih razloga za odlazak mnogih čeških obitelji u potrazi za boljim životom izvan domovine. Povoljne uvjete stvarala je i tadašnja vlast. Za vladavine Marije Terezije donesene su mjere djelomičnog oslobođenja kmetova. Njezin sin i nasljednik Josip II. izdao je 1785. godine patent Einwanderungspatent na temelju kojeg su kmetovi mogli tražiti posao drugdje, čak i bez odobrenja svojih gospodara. Česi su se na područje Hrvatske doseljavali i zauzimali prostore Vojne granice ili zapuštena zemljišta na gospodarskim imanjima. Prvi češki doseljenici koji su naseljavali navedene prostore, svrstavali u najsiromašnije slojeve društva (Matušek, 1996). Osim ratarstvom i poljoprivredom, doseljeno stanovništvo radilo je u manufakturama. Česi su radili u staklanama, mlinovima i tiskarstvu.

Prvo poznato masovno doseljavanje Čeha na prostore današnje Bjelovarsko-bilogorske županije dogodilo se 1791. godine u selu Ivanovčani kod Bjelovara, kamo se doselilo 14 obitelji iz vlastelinstva Police nad Metují, a zatim 90 čeških obitelji na područje Varaždinskog generalata na čijem se posjedu Daruvar danas nalazi. Autori Herout (2008:131) i Matušek (1996:33) navode da se Česi počinju doseljavati u daruvarski kraj na poziv grofa Izidora Jankovića koji je htio kolonizirati te prostore i ojačati gospodarsku bazu svog imanja. Na taj način Česi se počinju naseljavati na područje Daruvara i susjednih sela. Doseljavanje postaje intenzivnije u drugoj polovici 19. stoljeća s ukidanjem feudalizma u Hrvatskoj. Američki Građanski rat privremeno je zaustavio iseljavanje preko oceana. Veliki posjednici izgubili su jeftinu radnu snagu i morali su je zamijeniti doseljenicima. Istovremeno se povećala potražnja za stručnjacima u svim područjima.

Veći dio Čeha asimilirao se u novo okruženje, a njihova pridruženost katoličkoj crkvi i obrazovanje na hrvatskom jeziku olakšavali su taj proces. Češki doseljenici su s vremenom gubili vezu sa svojom domovinom i integrirali se u Hrvatsku.

Kulturni život Čeha nakon doseljenja

Područje današnje Hrvatske kolonizirali su Česi koji su se razlikovali po stupnju kulturne razvijenosti. Velike gradove naseljavao je intelektualni sloj, obrazovani kadar te obrtnici i trgovci, a seoska i manja obrtnička mjesta bila su odredište seljačkih i obrtničkih obitelji te ponekad i činovničkih obitelji.

Doseljeni Česi su s vremenom sa sobom donijeli viši stupanj kulture iz svojih razvijenih sredina, nadmašujući kulturne standarde prethodnog stanovništva koje je, zbog povijesnih okolnosti, bilo u zaostatku za srednjoeuropskim standardima toga doba. Bili su pismeni, posjedovali su napredno znanje u obradi zemlje, novije metode gradnje (Zlatković Winter, 1993), te su uveli raznolike ratarske kulture poput krumpira i pamuka (Mirković, 1968). U novu sredinu donijeli su i češke knjige, molitvenike, kalendare, a krajem 19. stoljeća neki su se pretplatili na češke časopise. Pisana riječ usporavala je asimilaciju, budući da je nastava u školama u to vrijeme bila na hrvatskom jeziku. Svoju kulturu Česi su zadržavali i putem različitih običaja. Prve seoske udruge koje su u svojem radu njegovale i neke oblike kulturnog rada bila su vatrogasna društva. Prvo društvo je osnovano u Daruvaru 1880. godine, a do kraja 19. stoljeća i u mnogim okolnim selima. Češki su članovi bili prisutni u velikom broju u svim tim društvima. Osim vatrogasnih društava, postupno su se osnivali i puhački orkestri (Herout, 2008). Veliki iskorak u kulturnom životu Čeha na prostoru današnje Bjelovarsko-bilogorske županije bilo je prikazivanje čeških kazališnih predstava, a ta tradicija se održala do danas. Prva takva predstava održana je u Lipovcu kod Daruvara 1890. godine. Predstave su se izvodile u gostionicama te su bile zabavnog karaktera. Prva organizirana domaća kazališna grupa iz Donjeg Daruvara odigrala je svoju prvu kazališnu predstavu pred lokalnim stanovništvom 1897. godine (Staňová, 1997). Viši stupanj organiziranog kulturnog života među Česima na prostorima današnje Bjelovarsko-bilogorske županije započeo je osnivanjem čeških beseda, društava koja okupljaju Čeha i u svom djelovanju održavaju češku tradiciju. Prva takva beseda osnovana je 1907. godine u Donjem Daruvaru (Matušek, 1996).

3.2. Integracija čeških doseljenika u lokalnu zajednicu

Integracija čeških doseljenika u lokalnu zajednicu predstavlja ključan aspekt razumijevanja lokalne zajednice grada Daruvara. Češka zajednica, koja se kroz stoljeća razvijala i mijenjala, nudi jedinstven uvid u proces prilagodbe i kohezije između doseljenika i domicilnog stanovništva, čineći specifičnu cjelinu tj. ukupnu lokalnu zajednicu. U ovom poglavlju analizirat će se demografski podaci koji prikazuju kretanje i razmještaj češke populacije, kao i odrednice identiteta koje oblikuju njihovu kulturnu i društvenu integraciju. Kroz detaljnu analizu ovih elemenata, nastojat će se oslikati kompleksnost čeških doseljenika te njihov doprinos raznolikosti i jedinstvu lokalne zajednice u Daruvaru.

3.2.1. Demografski profil češke nacionalne manjine u Hrvatskoj i Daruvaru

Da je češka nacionalna manjina inkorporirana u lokalnu zajednicu grada Daruvara ukazuju statistički podaci o rasprostranjenosti Čeha na tome području. Naime, grad sa najvećim brojem pripadnika češke nacionalne manjine u Hrvatskoj je upravo grad Daruvar sa pripadajućom okolicom, gdje se također nalazi i sjedište Saveza Čeha. Ovakva situacija je upravo rezultat različitih zbivanja tijekom dugog niza godina opisanih u prethodnom poglavlju, ali i ishod izuzetne organiziranosti i aktivnog djelovanja Čeha u svim segmentima društvenog i kulturnog života s ciljem njegovanja češke kulture i jezika te očuvanja nacionalne samobitnosti.

Tablica u nastavku prikazuje rasprostranjenost Čeha prema županijama u Republici Hrvatskoj, prema zadnjem popisu stanovnika 2021. godine. Najveći broj stanovnika češke nacionalnosti nalazi se u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji (63,62%), gradu Zagrebu te Požeško-slavonskoj županiji, dok je najmanji broj stanovnika češke nacionalnosti u Krapinsko-zagorskoj županiji koju slijede Ličko-senjska, Karlovačka županija.

Tablica 5. Rasprostranjenost Čeha prema županijama u Republici Hrvatskoj (stanje 2021. godine)

Županija	Broj Čeha	% u ukupnom udjelu stanovništva županije	% u ukupnom broju Čeha
Zagrebačka	218	0,07	2,77
Krapinsko-zagorska	8	0,01	0,10
Sisačko-moslavačka	394	0,28	5,01
Karlovačka	16	0,01	0,20
Varaždinska	44	0,03	0,56
Koprivničko-križevačka	26	0,03	0,33
Bjelovarsko-bilogorska	5.002	4,91	63,62
Primorsko-goranska	149	0,06	1,90
Ličko-senjska	15	0,04	0,19
Virovitičko-podravska	91	0,13	1,16
Požeško-slavonska	491	0,77	6,25
Brodsko-posavska	46	0,04	0,59
Zadarska	81	0,05	1,03
Osječko-baranjska	55	0,02	0,70
Šibensko-kninska	39	0,04	0,50
Vukovarsko-srijemska	29	0,02	0,37
Splitsko-dalmatinska	172	0,04	2,19
Istarska	112	0,06	1,42
Dubrovačko neretvanska	45	0,04	0,57
Međimurska	22	0,02	0,28
Grad Zagreb	807	0,11	10,26
Republika Hrvatska	7.862	/	

Izvor: Izrada autora prema podacima dostupnim na DZS

U nastavku je prikazana tablica koja ukazuje na rasprostranjenost stanovnika češke nacionalnosti prema gradovima i općinama u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji u kojoj se nalazi najveći broj pripadnika češke nacionalne manjine. Prema navedenim podacima, najveći broj pripadnika češke nacionalne manjine u županiji živi u gradu Daruvaru, nakon kojeg slijede grad Grubišno Polje i općina Končanica. Končanica je ujedno i općina u kojoj broj stanovnika češke nacionalne manjine zauzima najveći postotak u ukupnom udjelu stanovnika, a koji iznosi visokih 46,04%. To ukazuje na činjenicu da gotovo polovicu općine čini češko stanovništvo, što je ujedno i najviši postotak na razini države.

Tablica 6. Rasprostranjenost Čeha prema gradovima/općinama u Republici Hrvatskoj (stanje 2021. godine)

Županija	Broj Čeha	% u ukupnom udjelu stanovništva županije
Bjelovar	153	0,42
Čazma	6	0,09
Daruvar	2.114	20,92
Garešnica	115	1,33
Grubišno Polje	861	16,04
Berek	1	0,09
Dežanovac	451	22,80
Đulovac	23	0,83
Hercegovac	147	7,70
Ivanska	3	0,13
Kapela	1	0,04
Končanica	831	46,04
Nova Rača	7	0,25
Rovišće	1	0,02
Severin	1	0,14
Sirač	189	10,52
Šandrovac	1	0,07
Velika Pisanica	3	0,23
Velika Trnovitica	9	0,82
Veliki Grđevac	85	3,67
BBŽ	5.002	

Izvor: Izrada autora prema podacima dostupnim na DZS

Usprkos evidentnom broju pripadnika češke nacionalne manjine na razini županije i gradova/općina, potrebno je napomenuti da se češko stanovništvo u Republici Hrvatskoj suočava s procesom pada broja stanovnika koji pripadaju češkoj nacionalnoj manjini, a neki od glavnih razloga su asimilacija i starenje stanovništva. Proces asimilacije nije ograničen samo na nacionalnu razinu, već se manifestira i na lokalnim razinama, uključujući Bjelovarsko-bilogorsku županiju i grad Daruvar. Asimilacija predstavlja kompleksan fenomen s višestrukim faktorima koji utječu na očuvanje češkog identiteta ovom okruženju.

Asimilacija se definira kao „proces kojim pojedinci ili narodnosne skupine postaju društveno-kulturno slični tuđim kulturnim sredinama, kada usvajaju tuđe kulturne i društvene vrijednosti i obilježja; asimilacija može uslijediti u kakvom migracijskom sklopu, ili kada nova i snažna djelovanja tuđih sredina zahvate narode, odnosno etničke ili druge vrste manjina“ (Heršak, 1998., 12). Neki od uzroka asimilacije su česte ženidbe između Hrvata i Čeha te samim time usvajanje hrvatske kulture, kao i gubitak doticaja sa matičnom državom.

U nastavku slijedi tablica koja prikazuje broj pripadnika češke manjine na hrvatskom teritoriju kroz godine te postotno povećanje/smanjenje pripadnika češke manjine u odnosu na prethodni popis stanovništva. Od godine 1971. pa nadalje bilježi se konstantan pad pripadnika češke nacionalne manjine u odnosu na prethodnu godinu.

Tablica 7. Broj pripadnika češke manjine u Hrvatskoj kroz godine

Službeni naziv Hrvatske	Godina	Broj stanovnika češke manjine u RH	Povećanje/smanjenje u odnosu na prethodni popis
	1880.	14.584	-
	1890.	27.521	+88,7%
	1900.	31.588	+14,8%
Narodna Republika Hrvatska	1948.	28.994	-8,2%
	1953.	29.967	+3,4%
Socijalistička Republika Hrvatska	1971.	19.001	-36,6%
	1981.	15.061	-20,7%
Republika Hrvatska	1991.	13.086	-13,1%
	2001.	10.510	-19,7%
	2011.	9.641	-8,21%
	2021.	7.862	-18,45%

Izvor: Izrada autora prema podacima DZS

S obzirom na trend smanjenja, stariji članovi čeških udruga rade na pridobivanju mlađe populacije ka svojim korijenima te tvrde da je potrebno smisliti način kako ponovno privući mlade ljude u aktivnosti unutar češke zajednice. Nije dovoljno samo ih pridobiti da postanu članovi pjevačkih, plesnih ili kazališnih grupa, već se treba truditi stvarati okruženje u kojemu se mladi mogu razvijati. Asimilacija je dugotrajan proces koji u većini slučajeva stalno smanjuje broj i udio manjinskih populacija, ali uz aktivnosti na očuvanju tih kolektivnih identiteta smanjenje nije rapidno (Babić, 2021).

3.2.2. Odrednice identiteta Čeha u Daruvaru

Čizmić (2021) navodi nekoliko ključnih suvremenih odrednica identiteta Čeha u daruvarskom kraju: obitelj i okolina, jezik, obrazovanje i kultura

- Obitelj i okolina

Obitelj i okolina su iznimno važni u očuvanju identiteta (Herout 2008). Uloga mreže primarnih socijalnih veza, a posebno obitelji je nezaobilazna. Obitelj ima ključnu ulogu u integraciji pojedinca koji pripada nacionalnoj manjini u lokalnu zajednicu. Prijenos kulturnih, jezičnih i tradicionalnih vrijednosti odvija se kroz obiteljsko okruženje, jačajući tako vezu s vlastitom zajednicom. Tu se prenose informacije o korijenima same obitelji, a to čini sadržaj komunikacijskog sjećanja, u kojem čovjek razmjenjuje s drugima svoja životna iskustva. Individualno se pamćenje jača i razvija komunikacijom u obitelji, susjedstvu i drugim sličnim grupama (Assmann, 2005).

Okolina također ima značajan utjecaj na proces integracije češke manjine i osjećaj pripadanja lokalnoj zajednici. Pozitivan odnos lokalne zajednice prema kulturnoj raznolikosti ključan je za stvaranje inkluzivnog okruženja. Da je češka manjina integrirana u lokalnu zajednicu grada Daruvara svjedoči činjenica da u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji i pripadajućem Daruvaru postoji izvrsna suradnja češke manjine i većinskog stanovništva. Ključnu ulogu u tome je odigrala duga tradicija i povijesna zbivanja tijekom kojih je domicilno stanovništvo prihvatilo Čeha kao dio vlastitog kolektiva te su Česi danas sastavni dio identiteta i ukupnosti društva. Županija ima niz prijateljskih veza sa županijama u Češkoj i vrlo aktivnu razmjenu. Tomáš Petříček (2021), bivši ministar vanjskih poslova Republike Češke navodi da je suživot Čeha i Hrvata u Daruvaru, Bjelovarsko-bilogorskoj županiji i čitavoj Hrvatskoj idealan primjer da se može očuvati nacionalna specifičnost, a istovremeno biti integralni dio društva kao cjeline. Osim na razini grada i županije, pripadnici češke manjine imaju kontinuiranu potporu i od strane države. Iz državnog proračuna Republike Hrvatske putem Savjeta za nacionalne manjine financijski se kontinuirano dodjeljuju sredstva udrugama češke manjine za ostvarivanje programa iz područja informiranja, izdavaštva, kulturnog amaterizma i kulturnih manifestacija (Pravamanjina.gov).

- Jezik

Jezik ima ključnu ulogu kao poveznica među ljudima, predstavljajući osnovno sredstvo komunikacije i dio svakodnevice. Osim što olakšava razumijevanje, jezik također ima duboki utjecaj na oblikovanje identiteta. Škiljan (2016: 276). ističe da je „čuvanje jezika temeljni element u očuvanju nacionalnog identiteta Čeha u Hrvatskoj.“

Prema Popisu stanovništva za 2021. godinu, u Bjelovarsko bilogorskoj županiji ukupno 3.314 stanovnika smatra češki jezik svojim materinskim jezikom. Općina koja ima najveći postotak osoba kojima je češki materinski jezik je Končanica gdje se čak 41,83% služi češkim jezikom u svakodnevnom govoru. U Daruvaru je koncentriran najveći broj stanovnika koji češki jezik percipiraju kao svoj materinski.

Tablica 8. Popis stanovništva prema češkom materinskom jeziku u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji (stanje 2021. godine)

Grad/općina	Broj stanovnika	% u ukupnom udjelu
Bjelovar	70	0,19
Čazma	4	0,06
Daruvar	1.471	14,56
Garešnica	42	0,49
Grubišno Polje	506	9,43
Berek	1	0,09
Dežanovac	291	14,71
Đulovac	8	0,29
Hercegovac	51	2,67
Ivanska	1	0,04
Kapela	1	0,04
Končanica	755	41,83
Nova Rača	2	0,07
Sirač	93	5,18
Šandrovac	1	0,07
Velika Pisanica	2	0,15
Velika Trnovitica	4	0,37
Veliki Grđevac	11	0,47
Bjelovarsko-bilogorska županija	3.314	3,25

Izvor: Izrada autora prema podacima dostupnim na DZS

Pripadnici češke nacionalne manjine u Daruvaru svoj jezik mogu njegovati od malih nogu pohađanjem češkog dječjeg vrtića „Ferda Mravenec“, a svoj jezik mogu nastaviti čuvati kroz školovanje u češkoj osnovnoj školi „Jan Amos Komenský“, ali i u srednjim školama gdje učenici mogu odabrati češki jezik kao fakultativni predmet. Gimnazija Daruvar učenicima nudi pohađanje nastave po modelu B. Model B odnosi se na učenike koji pohađaju opću gimnaziju za češku manjinu. U Modelu B imaju 4 sata češkog jezika tjedno te geografiju i povijest na češkom jeziku (Službena stranica Gimnazije Daruvar).

Osim navedenog, na lokalnom radiju „Radio Daruvar“ svakodnevno se emitiraju emisije na češkom jeziku, a građani sve informacije mogu pronaći i na web stranicama radija pod rubrikom „Manjinski program“.

Češki jezik je iznimno inkorporiran u zajednicu grada Daruvara te autorica rada prema svojem iskustvu života u Daruvaru navodi da velik dio lokalnog stanovništva, čak i onih koji nisu pripadnici češke manjine, razumije barem osnove češkog jezika. Za lokalno stanovništvo grada Daruvara koje ne zna, a ima želju naučiti ovaj jezik, to je omogućeno putem besplatnog tečaja češkog jezika u Pučkoj knjižnici i čitaonici Daruvar.

Osim usmene predaje, daruvarski Česi brinu za svoj materinski jezik i pismenom predajom; izdavanjem tjednika „*Jednota*“ (Jedinstvo), mjesečnika „*Dětský koutek*“ (Dječji kutić), godišnjeg narodnog kalendara i publicističkog časopisa „*Přehled*“ (Pregled).

Središnja knjižnica za češku manjinu u Republici Hrvatskoj, koja je do 2007. godine bila smještena u Bjelovaru, preseljava u Daruvar i počinje djelovati u sklopu Pučke knjižnice i čitaonice Daruvar njegujući češki jezik i kulturu. Kroz literaturu na češkome jeziku i programe namijenjene pripadnicima češke manjine (predavanja, poučne radionice, književne večeri s manjinskim autorima) i kroz suradnju s ustanovama i udrugama češke manjine (Savez Čeha u Republici Hrvatskoj, škole, NIU Jednota, Češke besede, Češka knjižnica Franta Burian (Horvat i Ivković. 2014). U Daruvaru također djeluje i knjižnica Frante Buriana koja je ogranak Češke besede Daruvar. Građani u knjižnici imaju na raspolaganju za posudbu preko 10.000 čeških knjiga.

Češki jezik na daruvarskom području danas je je arhaičan i sa velikim udjelom hrvatskih i drugih stranih riječi, ali je to još uvijek živ jezik, posebice u Daruvaru i njegovoj okolici, gdje se češki jezik susreće ne samo u obiteljima, u školi ili vrtiću, već i u pekarnici, poštanskom uredu, liječničkoj ordinaciji, benzinskoj crpki, na ulici.

- Obrazovanje

Gradnja identiteta može se poticati kroz obrazovne i kulturne institucije. Burger (2017) smatra da bi učenje češkog jezika i kulture u odgojno-obrazovnim ustanovama trebalo prirodno doprinijeti formiranju identiteta mladih Čeha u Hrvatskoj. Autor ističe da izgradnja češkog identiteta ne mora isključivati hrvatski identitet, već da mladi mogu biti „miješanog“ identiteta. Važno je naglasiti utjecaj obrazovanja na mlade jer se kroz upotrebu vlastitog jezika u dječjem vrtiću i osnovnoj školi izlažu snažnoj inkluziji od strane zajednice.

Danas se dvojezično obrazovanje Čeha u Hrvatskoj provodi u nekoliko škola, a najvažnije su tri škole na daruvarskom području: Osnovna škola Jana Amosa Komenskog u Daruvaru, Osnovna škola Josipa Ružičke u Končanici i Gimnazija Daruvar koja od svojeg osnutka ima češko odjeljenje.

Za usvajanje češkog jezika izuzetno su važni i Češki dječji vrtić „Ferda Mravenec“ u Daruvaru te Češki dječji vrtić u Končanici. U vrtiću djeca, kako navodi godišnji plan i program, uče češki jezik, upoznaju običaje i kulturu svojih predaka te uče o važnosti poštovanja različitosti. Na ovaj način djeca od najmanje dobi uče češki jezik te njihov cjelokupni odgojno-obrazovni proces kreće u dvojezičnom smjeru.

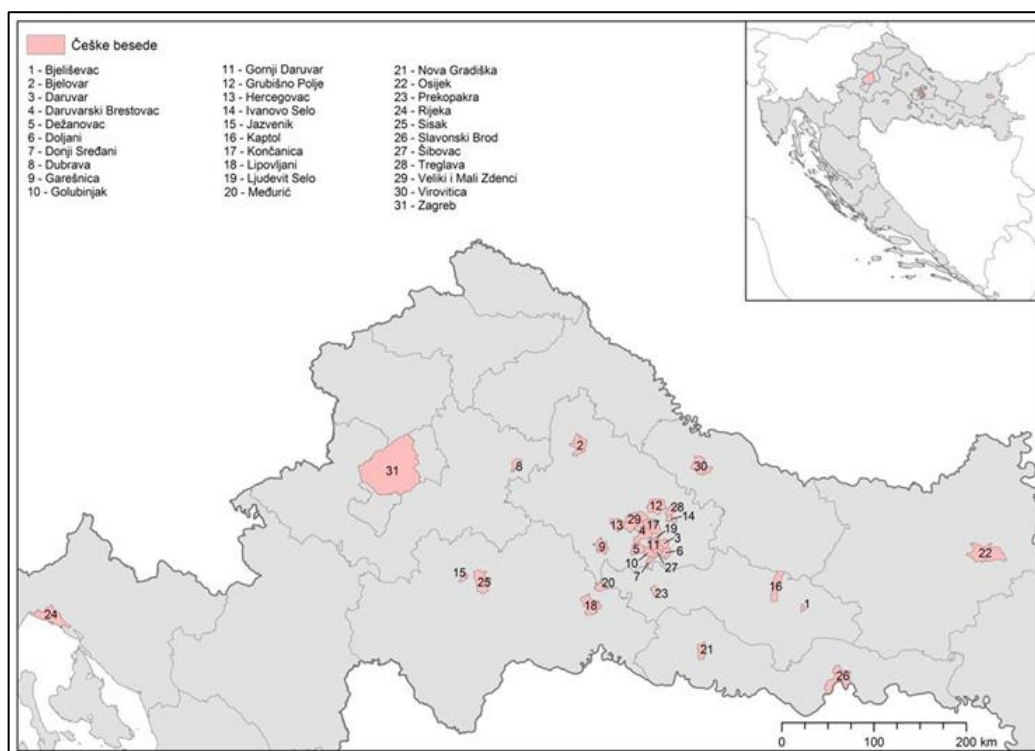
Treba napomenuti da odgoj i obrazovanje na češkom jeziku podupiru i Republika Hrvatska i Republika Češka, stoga su češke škole i češki vrtići jedni od najbolje opremljeni u Hrvatskoj. Također, financijski se podupiru i jezični kampovi u Republici Češkoj za učenike viših razreda osnovnih škola, s ciljem očuvanja češkog jezika na ovim prostorima.

- Kultura

Kultura i tradicija su ključni elementi za nacionalne manjine jer predstavljaju osnovu njihovog identiteta. Kroz očuvanje jezika, tradicije, umjetnosti i običaja, nacionalne manjine njeguju svoju posebnost unutar šire društvene zajednice. S obzirom na dugogodišnju prisutnost Čeha u Hrvatskoj, jasno je da su sačuvana kulturna obilježja ovog naroda, odnosno da su tradicije uspješno prenesene u kulturni život manjine. Češka manjina u Hrvatskoj smatra se jednom od najbolje organiziranih iseljeničkih manjinskih zajednica na svijetu (Stranjik, 2017). Ovaj epitet su stekli kroz izgradnju guste mreže manjinskih institucija koje su od kraja 19. stoljeća doprinijele njihovom otporu prema asimilaciji (Barteček, 2017).

Prva češka beseda osnovana je 1874. godine u Zagrebu. U Bjelovarsko-bilogorskoj županiji, gdje je koncentracija hrvatskih Čeha najveća, prvo iseljeničko društvo osnovano je

14. srpnja 1907. godine pod imenom Čehoslovačka beseda u Donjem Daruvaru, koja je brzo preselila svoje sjedište u središte Daruvara (Stráníková, 2014). S povećanjem broja čeških udruga 1921. godine došlo je do osnivanja krovne organizacije - Čehoslovačke unije u Jugoslaviji. Ova organizacija danas predstavlja Savez Čeha, a navedena godina predstavlja godinu osnutka. Sjedište Saveza je od 1944. godine smješteno u Daruvar koji danas predstavlja kulturno, društveno, političko, administrativno i ekonomsko središte češkog manjinskog života (Šabić, 2002).

Slika 2. Rasprostranjenost čeških beseda u Hrvatskoj

Izvor: Službena stranica saveza Čeha

Savez danas ima šest stručnih savjeta koji skrbe za kulturu i obrazovanje – savjet za školska pitanja, kazališnu i lutkarsku djelatnost, povijest, izdavačku djelatnost, informiranje te glazbeno-folklorni savjet (Horina, 2007). Sva češka društva, odnosno češke besede (kulturno-umjetnička društva) okupljene su oko Saveza Čeha te surađuju. Danas u Hrvatskoj postoje 32 češke besede, unutar kojih djeluju kulturno-umjetnička društva različitih vrsta, kao što su kazališna, plesna, pjevačka ili glazbena društva (Savez Čeha, 2023).

4. Doprinos češke manjine kulturnoj raznolikosti i turističkom identitetu Daruvara

Turistička ponuda grada Daruvara obiluje elementima koji predstavljaju važan i autentičan dio kulturne baštine češke manjine. Svojom dugom tradicijom i djelovanjem na daruvarskom prostoru Česi su imali utjecaj na turističku ponudu. Neki elementi su danas vrlo zanimljivi turistima, dok drugi imaju snažan potencijal da to postanu.

4.1. Analiza sekundarnih podataka o odnosu češke manjine i turističke ponude Daruvara

Savez Čeha i Češka beseda trebali bi biti svjesni da se u njihovom postojanju i bogatoj djelatnosti krije veliki potencijal koji bi mogao doprinijeti interesu turista za posjet destinaciji. Pripadnici češke nacionalnosti različite dobi okupljaju se tijekom cijele godine i pripremaju izvedbe na mnogim različitim kulturnim događanjima. Osim toga, postoji niz drugih programa i običaja poput plesnih priredbi, puhačkih orkestara, kazališnih predstava, pjevačkih zborova i folklornih običaja. Sve to predstavlja idealan potencijal za daljnji razvoj turizma u Daruvaru (Horina, 2017).

Kako bi se iskoristio puni potencijal multikulturalnosti na daruvarskom području, potrebno je sagledati sve elemente češke manjine koji doprinose kulturnoj turističkoj ponudi ili imaju taj potencijal. Stoga u nastavku slijedi analiza svakog pojedinog elementa.

Pri prikupljanju sekundarnih podataka o češkim elementima integriranim u turističku ponudu Daruvara korištena je raznolika literatura koja obuhvaća knjige, znanstvene članke, internetske izvore, statističke izvještaje, materijale dobivene od strane turističke zajednice, akademske disertacije. Ovaj pristup omogućio je sveobuhvatan pregled i analizu postojećih istraživanja i izvora informacija relevantnih za temu.

U nastavku slijede detaljni rezultati analize.

4.1.1. Integracija čeških elemenata u turističku ponudu

Analizom prikupljenih podataka utvrđeni su ključni elementi češke kulturne baštine koji su integrirani u turističku ponudu Daruvara; enogastronomija, kulturni amaterizam, običaji i kulturne ture i obilasci.

Enogastronomija

Enogastronomski turizam predstavlja specifičan oblik kulturnog turizma koji obuhvaća gastronomski turizam ili turizam hrane i vinski turizam, ali sastavni dio ovog oblika turizma postao je i pivski turizam. Hrana i piće imaju značajnu ulogu u turizmu te doprinose atraktivnosti destinacije. Gastronomija (turizam hrane) promatrana iz perspektive potrošača dio je svakodnevnog života pa tako i putovanja, a iz perspektive selektivnog turizma ona nudi potencijal za specijalizirani turistički proizvod temeljen na iskustvu o hrani (Geić, 2011). Ovaj oblik turizma se bazira na kulinarskoj ponudi, ali i na mogućnosti posjeta proizvođačima hrane, raznim festivalima vezanim uz hranu, kao i posjete restoranima i raznim lokacijama gdje turist ima priliku kušati i doživjeti hranu kao turistički proizvod. Smatra se da je ovaj oblik turizma jedan od najdinamičnijih segmenta turističkog tržišta i stalan porast ponude i potražnje je vidljiv u cijelom svijetu. Ovaj oblik turizma omogućuje turistima pristup kulturno-povijesnoj baštini destinacije kroz isprobavanje lokalne kuhinje, gastronomsko istraživanje i kupnju autentičnih proizvoda (Gheorghe, Tudorache i Nistoreanu, 2014) Enogastronomski turizam pruža jedinstveno iskustvo koje integrira gastronomiju s putovanjem, čime obogaćuje ukupno turističko iskustvo.

Dionici grada Daruvara svjesni su da je multikulturalnost u segmentu eno-gastro ponude prednost grada, a to potvrđuju i točke unutar razvojnih dokumenata. Unutar „Plana razvoja turizma grada Daruvara i okolnih općina u periodu od 2021. – 2025. godine“ jedna od ključnih snaga u SWOT analizi ističe se upravo multikulturalnost i s time u segmentu i raznolika gastronomija. Unutar dokumenta se navodi prilika iskorištavanja multikulturalnosti u autohtonoj ponudi hrane te prilika otvaranja novih autentičnih restorana (češki, mađarski). Iz navedenog se može zaključiti kako prisutnost češke manjine igra važnu ulogu u daljnjem razvoju eno-gastro turizma grada Daruvara.

- Češka kuhinja - Gastronomska ponuda u daruvarskom kraju, oblikovana jakim utjecajem češke manjine, predstavlja element kulturne baštine koji ima potencijal značajnog

doprinosa turizmu. Iako prevladava kontinentalna kuhinja, češki specijaliteti čine značajan dio jelovnika, odražavajući duboko usađenu kulturnu prisutnost češke manjine u regiji. Jedinstveni spoj tradicionalnih čeških specijaliteta i lokalnih okusa čini gastronomsku ponudu Daruvara specifičnom i posebnom. Neki od poznatih čeških specijaliteta su knedle s kiselim kupusom, krpice sa svježim kupusom, dizane knedle na pari, salenjaci, bramborak i ostale gastronomske delicije. Ovi češki specijaliteti se mogu kušati i na nekoliko lokacija u Daruvaru, primjerice u restoranima Daruvarskih toplica, pa tako i u restoranu „Terasa“. Od jela češke kuhinje u ponudi su šufnudle sa makom, taškrle sa pekmezom, knedle sa šljivama, pirjana junetina, dizane knedle na pari i placke od krumpira (bramboraci). To je moguće vidjeti na meniju koji se nalazi na službenim stranicama Daruvarskih toplica. Kavana „Queen“ u svojoj gastro ponudi također nudi jela češke kuhinje, što je vidljivo na službenoj stranici kavane. Koliko je gastronomija važan dio češke tradicije i kulture svjedoči i njena pismena dokumentiranost. Naime, 2023. godine je češka novinsko izdavačka kuća „Jednota“ uz podršku grada Daruvara izdala kuharicu autorice Svjetluške Prokopić pod nazivom „Iz bakinih recepata“. Ova kuharica predstavlja zbirku tradicionalnih čeških recepata prenesenih s generacije na generaciju. Kuharica je nastala u Češkoj osnovnoj školi Jana Amosa Komenskog kao rezultat projekta u kojem su učenici sakupili stare recepte svojih obitelji, a učiteljica ih je složila u ručno izrađenu kuharicu (Jednota, 2023). Danas služi kao suvenir za sve zainteresirane koji se žele dublje upoznati sa češkim autohtonim jelima i jedinstvenim češkim okusima koji su danas sastavni dio daruvarskog kulturnog identiteta. Važno je spomenuti da se na temelju češke gastronomije obilježavaju i brojne eno-gastro manifestacije koje dodatno naglašavaju kulturni identitet kroz prezentaciju okusa, običaja, glazbe, plesa i drugih sadržaja, primjerice „Okusi Bjelovarsko-bilogorskog kraja“, „Dani bramboraka“ i „Kuchařská vitráž“ o njima će više govora biti u sljedećem poglavlju fokusiranom na manifestacije.

- Staročesko pivo - Daruvarska pivovara, utemeljena 1840. godine, nosi ponosnu titulu najstarije hrvatske pivovare s impresivnom tradicijom dugom 184 godine. Ovo povijesno zdanje ima ključnu ulogu u oblikovanju turističke privlačnosti Daruvara, posebno zbog svoje povezanosti s češkom manjinom. Pivovara ne samo da predstavlja simbol kulturne raznolikosti već i respektabilan brend - Staročesko pivo, čijim imenom se naglašava duboko usađena tradicija češkog pivarstva. Osnivač pivovare, grof Izidor Janković, iskoristio je graditeljsko iskustvo čeških doseljenika, izgradivši pivovaru koja je u svojim počecima

služila potrebama dvorca, vlastelinskog imanja, radnika na njemu i malobrojnih ostalih građana. Pivovara se s vremenom širila kako bi zadovoljila rastuće potrebe stanovništva, a njen značaj dodatno je porastao s razvojem lječilišnog turizma i dolaskom gostiju iz udaljenijih krajeva carstva (Pejić, 2022). Pivovara Daruvar svoju priču o Staročeškom pivu počinje 1893. godine kada se ovo pivo počelo proizvoditi u tadašnjoj Daruvarskoj pivovari te je ono danas neizostavan dio daruvarske tradicije i identiteta. Proizvodnja piva do danas se temelji se na recepturama čeških doseljenika. Može se zaključiti da je svojom tradicijom i kvalitetom čeških piva ova manjina dala važan obol daruvarskoj gastronomskoj ponudi, pridonoseću autentičnosti i izvornosti daruvarskog piva. Osim proizvodnog asortimana Pivovara Daruvar izletnicima nudi organizirani obilazak pivovare uz vodstvo stručne osobe, kao i degustaciju Staročeškog piva (TZ Daruvar-Papuk). Dakle, turistički potencijal Daruvarske pivovare ne leži samo u proizvodnji piva, već i u priči koja je povezana s češkim doseljenicima i njihovim doprinosom pivarstvu. Grof Janković je iskoristio ne samo njihovo graditeljsko iskustvo, nego i nadaleko poznato umijeće u proizvodnji piva. Tako je daruvarsko pivo, zahvaljujući tradiciji i prirodno mekoj vodi, od samog početka slično plzeškom pivu (Marić i Nadvornik, 1995). Ova priča, često ispričana posjetiteljima Daruvara, stvara prisniji dojam o povijesnom naslijeđu pivovare i češke kulture. Istodobno, organizirani obilasci pivovare i degustacije pridonose turističkoj privlačnosti, omogućujući posjetiteljima da dožive autentičnost procesa proizvodnje piva i uživaju u Staročeškom pivu. Prema istraživanju provedenom u okviru plana razvoja turizma Daruvara, jedna od ključnih snaga grada Daruvara dakako je dugogodišnja tradicija pivarstva povezana sa češkom manjinom. Navedeno je također da Daruvarska pivovara ukazuje da Daruvar ima potencijal za razvoj inovativnih oblika turizma (pivski turizam) i da bi se moglo više uložiti u taj smjer razvoja. Turistički sektor Daruvara može dodatno kapitalizirati na ovoj tradiciji, promovirajući Daruvar kao destinaciju s jedinstvenim pivarskim iskustvom i bogatom tradicijom. Dokaz tome su inovativni turistički proizvodi koji se nude posjetiteljima. Jedan od njih je Beerlist – Naše pivske i druge priče. Programi Pivskih priča organiziraju se za manje grupe, a svaka od njih ima drugačiji intenzitet pivskog doživljaja. Osnovni program u 2023. godini uključivao je obilazak pivovare gdje posjetitelji imaju mogućnost naučiti nešto više o daruvarskom pivu i kušati piva koja su u ponudi. Još jedan inovativni projekt je u radu ranije spomenuti projekt „6-i elementi“ (TZ Daruvar-Papuk). Kako bi približili svoju paletu proizvoda potrošačima, upoznali lokalno stanovništvo, ali i posjetitelje grada

Daruvara, Pivovara Daruvar svake godine u svibnju organizira Dane piva za veliki broj posjetitelja koji žele uživati u jedinstvenoj i raznolikoj ponudi piva, odličnoj hrani i dobroj zabavi na jednom mjestu (Program rada i financijski plan TZ Daruvar-Papuk za 2023. godinu).

Kulturni amaterizam

Interes za proizvodima temeljenih na jedinstvenoj baštini, kako Hrvatske tako i svijeta, sve je veći i postaje neizostavan dio turističke ponude. Želja turista za novim doživljajima i želja samih turističkih djelatnika da, na drugačiji i kreativniji način, prikazuju svoju sredinu dovela je do interpretacije baštine. Interpretacija se smatra umijećem ili aktivnosti za stvaranjem i prenošenjem autentičnog doživljaja baštine i uključuje različite kreativne metode i komunikaciju s korisnicima (storytelling, tematske ture, oživljena povijest, igre i aktivno sudjelovanje posjetitelja) u skladu s karakteristikama pojedinog područja.

Češka beseda Daruvar bavi se kulturnim amaterizmom te pod njom djeluju sekcije: kazališna sekcija, pjevačka sekcija, folklorni ansambl "Holubička" i Knjižnica Frante Buriana. Sve ove sekcije doprinose predstavljanju češke manjine u segmentu njegovanja kulture i prikazivanju široj javnosti kako Česi njeguju kulturu sve do danas. Tradicija se čuva putem brojnih manifestacija, što na lokalnoj razini, što na razini cijele regije na kojima članovi beseda nastupaju sa točkama različitih sadržaja.

- Kazalište - Povjesničar Josip Matušek smatra da je upravo češko amatersko kazalište odigralo u Slavoniji ključnu ulogu u razvijanju češke doseljeničke kulture te očuvanju materinjeg jezika u situaciji kada ovdje ne postoji niti jedna organizacija ili institucija koja bi tome mogla pripomoći (Daněk, 2022). Kada je 1939. godine u Daruvaru otvoren Češki narodni dom, imao je najmoderniju pozornicu, a nakon rata odigrano je preko 150 predstava (Stranjik, 2018.). Trenutno postoje dvije kazališne skupine u samome Daruvaru, obje su sudjelovale na državnom natjecanju amaterskog kazališta u Hrvatskoj. Dobrodošle su kao gosti kako susjednih Beseda, tako i prijateljskih udruga u Češkoj. Kazališne skupine sastavni su dio većine čeških beseda na daruvarskom području te njihove predstave predstavljaju vrijedan kulturni doprinos. Krovna udruga – Savez Čeha u Hrvatskoj, odnosno njegov Kazališni savjet, jednom godišnje okupi sve češke kazališne amatere u Ljudevit Selu kod Daruvara na godišnjoj smotri, na kojoj sudjeluje po četrnaest kazališnih družina iz isto toliko Čeških beseda iz svih dijelova Hrvatske. Ukupno je četrdesetak predstava i široka lepeza

autora (Daněk, 2022). Smotra omogućuje posjetiteljima da dožive i cijene bogatstvo kulturne raznolikosti u Hrvatskoj, dok sudionici dijele svoju kulturu s drugima.

- Ples i glazba - Jedan od vrijednih elemenata češke ponude svakako je i tradicionalni ples. Folklorna skupina Češke besede Daruvar „Holubička“ je reprezentativna amaterska folklorna skupina Čeha u Hrvatskoj. Folklor omogućava jedinstvenu formu izraza koja se neprekidno oblikuje i prenosi kroz generacije. Folklorna skupina „Holubička“ aktivno djeluje od 1985. godine i nastupili su više od stotinu puta, kako u Hrvatskoj tako i u inozemstvu. Osim glazbenog sastava i vrhunske plesne sekcije mladeži tu je i školska pripremna skupina i seniorka skupina (TZ Daruvar-Papuk). Danas je „Holubička“ najbolji folklorni ansambl češke manjine u Hrvatskoj, zahvaljujući svome sustavnom radu. Voditelji i plesači Holubičke sudjeluju u pripremama velikih folklornih svečanosti češke manjine u Hrvatskoj. Nastupi folklornih skupina su relativno česti i vesele sve članove društava, a nastupa se u matičnoj besedi prilikom svakog blagdana, svečanosti, obljetnice, promocije. Jednako tako, besede rado pozivaju goste da obogate njihov kulturno – umjetnički program, ali i prihvaćaju pozive na gostovanja, bilo to u susjednom selu, mjestu u drugoj regiji Hrvatske ili u inozemstvu, prezentirajući svoje kulturno naslijeđe, ali i destinaciju iz koje dolaze i u kojoj se to naslijeđe njeguje. Kada je riječ o glazbi, bogatstvom zajednice također se smatra i pjevački ženski zbor pri Besedi. Pjeva narodne i komponirane češke, hrvatske i slovenske pjesme. Kao jedan od rijetkih čeških zborova pjeva četveroglasno, zbog čega je smatran jednim od najkvalitetnijih čeških zborova u Hrvatskoj. Zbor sudjeluje na mnogim manifestacijama, obljetnicama i drugim događajima obogaćujući tako kulturnu ponudu grada Daruvara. Osim pjevačkoga zbora, na daruvarskom području u okviru beseda djeluju i limeni orkestri koji njeguju tradicionalnu češku limenu glazbu.

- Knjižnica - Važno je također spomenuti i središnju knjižnicu za češku nacionalnu manjinu te knjižnicu Frante Buriana. Iako na prvi pogled može zvučati nepovezano spominjati knjižnice u segmentu turizma, dosadašnja su istraživanja pokazala da postoji doprinos knjižnica u razvoju turizma putem tri osnovne knjižnične funkcije, a to su informacijska, kulturna i obrazovna funkcija. (Tokić i Tokić, 2020; 76) Knjižnice kao jedne od najstarijih kulturnih ustanova i dalje imaju važnu ulogu u suvremenom životu svoje zajednice omogućujući korisnicima cjeloživotno učenje, upoznavanje sa suvremenom književnom i publicističkom građom, čuvanje lokalne publicističke djelatnosti kroz zavičajne zbirke, održavanjem koncerata, izložbi, predavanja itd. Na taj način one, kao

ustanove koje čuvaju i grade kulturni identitet zajednice, sudjeluju u promicanju njezine kulturne baštine i kulturnog identiteta, kao i u promicanju pismenosti. Kroz edukacijske programe knjižnice educiraju i članove svoje zajednice i turiste o fizičkom, društvenom i ekonomskom okruženju te prirodnim i kulturnim vrednotama destinacije (Tokić, 2017; Tokić i Tokić, 2017). Pretraživanjem službenih stranica Pučke knjižnice i čitaonice Daruvar, može se primijetiti kako je knjižnica suorganizator brojnih događanja u sklopu češke manjine, bilo da se radi o promociji knjiga na češkom jeziku, kvizovima znanja, predavanjima, tematskim radionicama, obljetnicama... Na taj način njeguje se usmena i pismena predaja, tradicija i kultura, a istodobno se posjetitelje educira.

Običaji

Običaj se definira kao „način života, rada i ponašanja koji se tijekom generacija usadio u nekoj zajednici“ (Struna, 2011:37). Češka nacionalna manjina u daruvarskom kraju i dan danas održava običaje koje su preci prenijeli iz Češke. Ovi običaji obično se prenose unutar obitelji ili putem organizacije Češke besede te igraju ključnu ulogu u očuvanju češkog identiteta, kako unutar obitelji, tako i u široj zajednici. Kako se češka zajednica u Hrvatskoj razvijala tijekom povijesti, tako su se s koljena na koljeno prenosili običaji vezani uz svakodnevni život i godišnja događanja. Tradicijski običaji preneseni iz generacije u generaciju postupno postaju uzorak ponašanja, življenja i djelovanja, ali i sastavni dio kulturnog identiteta pojedine lokalne ili šire zajednice. Danas ovi običaji imaju snažan potencijal bogaćenja turističke ponude. Uvođenje turista u autentične češke običaje može potaknuti međukulturalni dijalog, poboljšavajući razumijevanje i poštovanje različitosti. Osim toga, očuvanje tradicijskih običaja češke manjine pridonosi i jačanju lokalnog identiteta, čime se izgrađuje poveznica između zajednice i posjetitelja. Sve to zajedno čini češke običaje važnim resursom za raznoliku i autentičnu turističku ponudu. Češki običaji se očituju tijekom cijele godine. Primjerice, jedan od običaja uoči Božića je češko koledarenje, stari običaj čestitarenja (Heroldová, 1971). S ciljem širenja blagdanskog ugođaja na „češki“ način, u Daruvaru se organizira i manifestacija „Češki božić“ Okupljeni ovom prilikom imaju mogućnost uživati u mirisima i okusima češke blagdanske kuhinje te prezentaciji čeških božićnih običaja kroz pjesmu, ples i digitalne sadržaje. Češka manjina za sebe veže niz svadbenih običaja; od recitiranja prilikom dolaska po mladu, do svatovskih maskara. Maskare koje dolaze na svatove su nepozvani gosti koji se žele počastiti te se zbog maski

često ne zna tko su. Ovaj običaj nema posebno značenje međutim imaju funkciju da se uzvanici zabave (Rajković, 2004/2005). Nadalje, Posvicenji je običaj kojim se slavi završetak poljoprivrednih radova, to je jesenska seoska svečanost koja se slavi u okolnim selima Daruvara. Isto tako, u okolici Daruvara se obilježavaju i majske svečanosti, tj. podizanje Majpana. Češko stanovništvo ispred mjesnih, čeških domova postavlja Majpan, majbaum, odnosno majske stablo koje simbolizira dolazak proljeća. Navedeni običaji su samo neki od običaja daruvarskih Čeha. Mnogi običaji su izbljedjeli tijekom povijesti i posredstvom asimilacije, ali ovi su se običaji zadržali sve do danas.

Kulturne ture i obilasci

Prisutnost češke manjine odigrala je ulogu i u segmentu turističkih obilazaka Daruvara. U Daruvaru je moguće angažirati deset turističkih vodiča, od kojih je četvero specijalizirano za vođenje na češkom jeziku. Autorica rada je u razgovoru sa jednim od turističkih vodiča doznala kako su neka od mjesta koja se obilaze imaju direktnu poveznicu sa češkom manjinom, primjerice Savez Čeha, češka galerija i Daruvarska pivovara.

4.1.2. Prikaz češke kulture kroz turističke manifestacije

Svaka aktivnost Saveza Čeha ima koristi ne samo za češku manjinu, već i za okolinu u kojoj se održava. Ona je važna za očuvanje jezika i kulture Čeha u Hrvatskoj, ali i za vidljivost manjine. Svi elementi opisani u prethodnom poglavlju svoj puni potencijal iskazuju kroz manifestacije u organizaciji saveza Čeha. Ove manifestacije predstavljaju pravi prikaz kulturnog bogatstva i raznolikosti koje manjina donosi lokalnoj zajednici grada Daruvara.

Žetvene svečanosti – „Dožinky“

Novinari, etnografi i povjesničari i danas tvrde da su Žetvene svečanosti (Dožinky ili Obžinky) središnja, najstarija i najveća kulturna manifestacija češke nacionalne manjine u Hrvatskoj koja obuhvaća kulturne, prosvjetne i gospodarske aktivnosti. Tradicija održavanja ovih svečanosti postoji još od 1925., kada su prvi puta održane u Daruvaru (Herout, 2008). Kao razlog održavanja navodi se proslava završetka žetve, koju seljaci slave jer su uspješno

završili sezonu žetve i osigurali se do sljedeće godine (Web stranica: Dožinky 2018 - Končenice). Danas ova svečanost traje dva dana i održava se svake dvije godine u jednom od mjesta u kojem postoji Češka beseda u daruvarskom kraju (TZ Daruvar – Papuk, 2018). Za mjesto održavanja, organizacija svečanosti je izuzetna čast, a financirane su od strane mjesta održavanja, odnosno lokalne Češke besede, Saveza Čeha u Hrvatskoj, ali i vlade Republike Hrvatske te raznih sponzora (Kokasil, 1996). Manifestacija se sastoji od raznih događanja kao što su folklorni ples, glazba, izložbe, povorke, češkog sajma na kojem su izloženi radovi Beseda te razna jela i pića kojima se posjetitelji mogu počastiti. Svakako je najzanimljiviji dio svečanosti povorka u kojoj sudjeluju članovi Beseda iz cijele Hrvatske. Na čelu povorke su simboli žetvenih svečanosti: vijenac ispleten od raznih vrsta žitarica i ukrašen cvijećem i vrpčama, kruh i sol – izraz poštovanja, susretljivosti i prijateljstva prema svim ljudima dobre volje, i žetveni stup – majpan, koji zajedno nose predstavnici svih Čeških beseda, bilo na kolima ili idu pješke i pri tome pjevaju i plešu, nastupaju u programu plesnom točkom ili imaju svoj štand u središtu mjesta, na kojem posjetiteljima nude tradicionalne kolače i slastice, ili prodaju po simboličnim cijenama razne rukotvorine svoje besede. Osim domaćih Čeških beseda, na svečanosti sudjeluju i razni gosti, najčešće predstavnici slovačke manjine, i predstavnici iz Češke Republike. Žetvene svečanosti (Dožinky) su iznimno prestižan događaj, što potvrđuje i prisustvo važnih i utjecajnih osoba. Na Dožinkama su tijekom godina prisustvovali češki veleposlanici, hrvatski ministri turizma, gradonačelnici... To je manifestacija puna programa, gdje se umjetničke izvedbe predstavljaju kroz sudjelovanje 32 češke besede u Hrvatskoj (prema podacima iz 2024.). Članovi beseda okupljaju se i tijekom cijelog vikenda zabavljaju publiku svojim plesom, pjesmom uz pratnju limene glazbe. Osim što čuvaju tradiciju i povezuju članove manjine iz cijele države, svečanosti imaju značajan doprinos turizmu. Manifestacija privlači posjetitelje iz različitih dijelova Hrvatske i inozemstva te nudi autentično iskustvo češke kulture, običaja i atmosfere proslave uspješne žetve. Ne postoje službeni statistički podaci o broju dolazaka na samu manifestaciju, no procjenjuje se da se radi o otprilike tisuću sudionika i isto toliko turista. Lokalna ekonomija također ima koristi od turističkih prihoda, uključujući smještaj, hranu i kupovinu suvenira, što dodatno pridonosi zajednici. Žetvene svečanosti postaju ne samo kulturno, već i turističko središte koje promiče multikulturalnost i obogaćuje turističku ponudu.

Dani češke kulture

Glavna vodilja Dana češke kulture je upoznavanje i zbližavanje, te zajedničko druženje članova čeških beseda s drugim kulturnim udrugama i posjetiteljima. Češka obec Bjelovar prva je organizirala Dan češke kulture 2003. godine. Danas je ova manifestacija omiljena i u Daruvaru, Sisku, Rijeci i u drugim češkim besedama (Bilek, 2023). Ovu manifestaciju, koja se održava pod pokroviteljstvom Savjeta za nacionalne manjine Republike Hrvatske i Grada Daruvara, u Daruvaru organiziraju Savez Čeha u Hrvatskoj i Češka beseda Daruvar. U kulturnom programu je 2023. nastupilo preko 300 sudionika, a procjenjuje se da je manifestaciju posjetilo još upola više gostiju. Ova manifestacija nije samo prilika za slavlje češke kulture i gastronomije, već i za jačanje veza između lokalnih zajednica i promicanje kulturne raznolikosti. Na manifestaciji češka manjina prikazuje svoju kulturu kroz kino projekcije, izložbe, predstavljanje starih obrta, staročeškog sajma na Trgu kralja Tomislava na kojem su izložene knjige, ručni radovi, češka peciva i ostali proizvodi čeških beseda i škola. Održava se koncert i bogat folklorni program, a nakon njega, u večernjim satima, vrtna zabava na igralištu Češke osnovne škole J. A. Komensky (TZ Daruvar – Papuk).

Mjesec češkog materinskog jezika

Mjesec češkog materinskog jezika je još jedna manifestacija koja bogati manifestacijsku ponudu grada. Već 11 godina zamjenica je župana za češku nacionalnu manjinu, Tanja Novotni Golubić, uz podršku Bjelovarsko-bilogorske županije i Saveza Čeha u Republici Hrvatskoj osmišljava program i sadržaje koji privlače pažnju zainteresirane javnosti. U sklopu obilježavanja održava se desetak aktivnosti kojima je cilj promovirati češki jezik. Ovom manifestacijom želi se naglasiti važnost očuvanja češkog jezika kao temeljnog elementa identiteta pripadnika češke manjine u županiji te bolje upoznati javnost s bogatom jezičnom baštinom kao posebnosti ovog područja. U suradnji s institucijama češke manjine, manifestacija uključuje razna događanja namijenjena djeci, učenicima, ljubiteljima književnosti, filma, jezika i kulture.

Maškare u Končanici

Tradicionalne maškare u Končanici, selu u blizini Daruvara, zvane Maškaradi, održavaju se već više od stoljeća. S obzirom na dug vijek održavanja i samo kulturno značenje, ova manifestacija stavljena je pod preventivnu zaštitu od strane Ministarstva kulture, prema

Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (ČB Končanica). Ove maškare imaju formu i likove koji sudjeluju u njima, stoga izgledaju kao neka vrsta predstave s različitim performansima. Maškare se organiziraju oko Pepelnice, najčešće nedjelju nakon nje. Organizira ih Češka beseda Končanica. Kroz selo ide maskirana povorka, koja izvodi performanse za posjetitelje. Likovi u povorci su svake godine isti, i događaj se odvija na isti način. U povorci sudjeluje 13 maskiranih likova. Likovi su najčešće muškarci koji se dogovore oko raspodjela uloga i danima se pripremaju. Čak i sam dan održavanja maškara ima nepromjenjivi raspored počevši od samog buđenja likova. Nakon što se povorka složi, kreću razni performansi, od traženja Medvjeda koji se skriva, u čemu sudjeluje i mladež koja nije dio povorke. Zatim performans gdje se Medvjed i Dimnjačar potuku, u kojem Dimnjačar uvijek pobijedi. Nakon toga slijedi valjanje muškarca i žena od strane Medvjeda, gdje nastaje veliki metež i vriska koji su dio samog performansa. Zatim se povorka uz pratnju limene glazbe kreće kroz cijelo selo. Tradicijski se održava ručak u Češkom domu. Iako je cjelokupna povorka naoko šala i zabava, istina je da ju lokalno stanovništvo shvaća veoma ozbiljno, te se za nju priprema tjednima, pa čak i mjesecima, unaprijed. Maškare u Končanici igraju ključnu ulogu u očuvanju tradicije i stvaranju zajedništva. Maškare oživljavaju stare običaje i kulturno nasljeđe, jačajući lokalni identitet i društvenu koheziju.

Vonička

Ova smotra folkloru održava se, jednako kao i Žetvene svečanosti, svake druge godine, naizmjenično sa Žetvenim svečanostima. Dakle, jedne godine su Žetvene svečanosti, a iduće Vonička. Na smotri nastupaju folklorne skupine odraslih iz svih čeških beseda, a program je upotpunjen i drugim sadržajima poput pjesme i recitacija.

Gastronomske manifestacije

Kao što je u prethodnom poglavlju navedeno, češka kultura odrazila se na gastronomiju grada. U skladu s time, na području grada i okolice organiziraju se brojne gastro manifestacije kojima je naglasak na češkoj kuhinji. Osim spomenutih Dana piva, neke od manifestacija su Dani bramboraka u Donjem Daruvaru, Kuchařská vitráž u Doljanima, Dani češke kulture i gastronomije u Končanici. Ove manifestacije pružaju posjetiteljima priliku da uživaju u autentičnim češkim jelima, kao što su knedle sa šljivama, svinjetina s kupusom, razni kolači i druge delicije te istovremeno dožive bogatstvo češke tradicije kroz glazbu, ples i veselje. Gastro manifestacije promoviraju češku kulinarsku baštinu, te privlače ljubitelje

dobre hrane i zabave. Također stvaraju platformu za međusobnu razmjenu iskustava i recepata među lokalnim stanovništvom i posjetiteljima, što doprinosi očuvanju i popularizaciji češke kulinarske tradicije. Uz to, organizacija ovakvih događanja potiče lokalne proizvođače i ugostitelje na suradnju i inovacije, čime se obogaćuje gastronomska ponuda te se dodatno ističe jedinstvena kulturna i gastronomska baština grada Daruvara i okolice.

Pristunost na većinskim manifestacijama

Osim manifestacija koje organizira Savez Čeha i pripadajuće besede, važno je napomenuti da se simboli češke kulture očituju i na većinskim manifestacijama u organizaciji grada Daruvara, ali i županije. Gotovo uvijek je na manifestacijama prisutan štand češke manjine, bilo da se na njemu nalazile rukotvorine, brošure, kostimi kazališnog savjeta, ili se za posjetitelje pripremala neka od čeških autohtonih jela kao što su bramboraci (Program rada TZ Daruvar-Papuk). Ova prisutnost češke manjine na većinskim manifestacijama pokazuje međusobno prožimanje i integraciju kulturnih elemenata unutar lokalne zajednice. Daruvar i njegova okolica pokazuju kako se kulturna raznolikost može koristiti kao resurs za jačanje društvene kohezije i turističke atraktivnosti. Češka manjina, kroz svoju aktivnu participaciju i prezentaciju svoje kulturne baštine postaje simbol zajedništva i kulturnog bogatstva cijele regije. Tako se stvara prepoznatljiv identitet destinacije koja posjetiteljima nudi jedinstveno iskustvo susreta s različitim kulturnim tradicijama.

4.2. Empirijsko istraživanje: metodologija i rezultati

Osim sekundarnog istraživanja na temelju dostupnih podataka navedenih u prethodnom poglavlju, provedena su i primarna istraživanja; kvantitativno i kvalitativno. Iz dobivenih rezultata sekundarnog istraživanja je vidljivo da češka manjina zauzima važnu ulogu u kulturnom životu i turističkoj ponudi Daruvara. Međutim, važno je također istražiti stavove lokalnog stanovništva i njihovu percepciju o turizmu češke manjine. Istraživanje ovih stavova ključno je za razumijevanje kako lokalna zajednica vidi i doživljava turističke aktivnosti manjine, što može značajno utjecati na uspjeh i održivost turističkih inicijativa. Poznavanje stavova i percepcija lokalnog stanovništva omogućuje bolje planiranje i implementaciju turizma koje uključuje i poštuje interese svih članova zajednice. Osim toga, proveden je intervju sa zamjenicom župana za češku nacionalnu manjinu, Tanjom Novotni Golubić kako bi se stekao dublji uvid u specifično stanje i izazove s kojima se susreće zajednica, što pruža vrijedne informacije koje kvantitativno istraživanje možda ne može u potpunosti obuhvatiti. Intervju omogućuje i razumijevanje kako lokalna vlast vidi ulogu češke manjine u turizmu i kulturnom životu. Izjave i stavovi predstavnice manjine donose autentičnost istraživanju, osiguravajući da glas zajednice bude izravno zastupljen, što povećava vjerodostojnost rezultata istraživanja.

4.2.1. Opis metodologije istraživanja: kvantitativne i kvalitativne metode

Glavni cilj kvantitativnog istraživanja bio je odgovoriti na pitanje kako lokalno stanovništvo grada Daruvara percipira utjecaj češke nacionalne manjine i njenog doprinosa turizmu grada Daruvara. Uz navedeno, cilj je bio odgovoriti na pitanje je li i u kojoj mjeri je stanovništvo sklono uključenosti u inicijative i podržavanje prisutnosti češke manjine u Daruvaru. U skladu s time postavljeno je sljedeće istraživačko pitanje: "Kako lokalno stanovništvo grada Daruvara percipira učinak češke nacionalne manjine na turističku ponudu?"

Istraživanje se provodilo od siječnja do svibnja 2024. godine. Radi se o anketnom istraživanju u sklopu kojeg se koristio online anketni upitnik izrađen pomoću Google Forms

obrasca. Upitnik je bio podijeljen punoljetnom stanovništvu grada Daruvara, različitog spola, dobi, radnog statusa, stupnja obrazovanja i pripadanja češkoj nacionalnoj manjini. Istraživanje je provedeno na uzorku od 162 stanovnika te su prikupljene 162 važeće ankete. Anketni upitnik je podijeljen na tri dijela te obuhvaća ukupno 37 pitanja, odnosno tvrdnji. Prvi set pitanja razmatra utjecaj češke manjine na živote ispitanika i suživot lokalne zajednice. Idući set pitanja vezan je uz percepciju i svijest o prisutnosti češke manjine u kontekstu turizma i kulturne baštine. Posljednji dio upitnika odnosi se na socio-demografski profil ispitanika. Tvrdnje navedene u radu uglavnom su preuzete iz znanstvenog članka „Enhancing tourism destinations through promoting the variety and uniqueness of attractions offered by minority populations: an exploratory study towards a new research field“ autora Haralda Pechlanera, Sandre Lange i Friede Raich, koji je objavljen u znanstvenom časopisu „Tourism review“. Osim preuzetih tvrdnji iz navedenih izvora, u upitniku se mogu pronaći i tvrdnje koje je oblikovala autorica rada, na temelju zaključaka iz teorijskog dijela rada. U nastavku će se analizirati dobiveni rezultati ankete. Za svaku tvrdnju izračunata je srednja ocjena koja predstavlja aritmetičku sredinu ocjena koje su dodijelili ispitanici svojim odgovorima na Likertovoj ljestvici. Takvim pristupom se subjektivna mišljenja pretvaraju u kvantitativne podatke, što olakšava analizu podataka i omogućuje njihovu usporedbu. Dolazi se do prosječnog mišljenja svih ispitanika o svakoj pojedinoj tvrdnji.

U slučaju kvalitativnog istraživanja, intervju sa zamjenicom župana iz redova češke nacionalne manjine, Tanjom Novotni Golubić, zamišljen je kao jedan od ključnih elemenata u istraživanju uloge češke manjine u Daruvaru. Cilj intervju bio je dobiti dubinski uvid u trenutno i buduće djelovanje češke zajednice, s naglaskom na njihov doprinos turističkim aktivnostima.

Intervju se doticao različitih pitanja, od dolaska Čeha na daruvarski prostor kroz povijest i njihovu ulogu kroz vremenski period, do njihove uloge u društvu danas kao i budućih inicijativa sa naglaskom na turističke aktivnosti. U skladu s time postavljeno je istraživačko pitanje: „Kako su se češki doseljenici integrirali u daruvarsku zajednicu i kako ta integracija utječe na češku ponudu grada?“

Kao osoba odabrana za sudjelovanje na intervjuu, zamjenica župana Tanja Novotni Golubić, odabrana je zbog svoje značajne pozicije i uvida u djelovanje češke nacionalne manjine. Njena uloga omogućila je da pruži relevantne informacije i odgovore na pitanja koja su ključna za razumijevanje integracije i doprinosa češke zajednice u Daruvaru.

Intervju je bio polustrukturiran. Teme koje su bile pokrivena putem intervjua podijeljene su u tri sekcije: doseljenje i integracija čeških doseljenika u lokalnu zajednicu, očuvanje tradicije te doprinos turizmu.

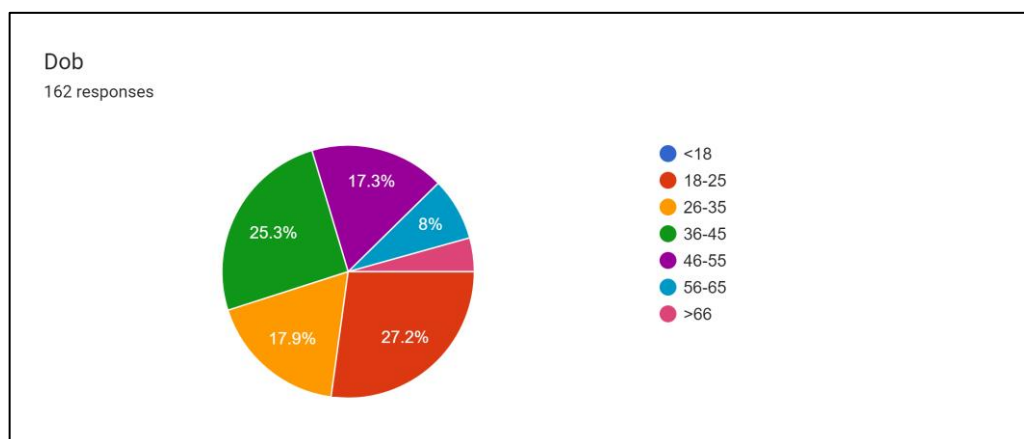
4.2.1. Analiza kvantitativnih podataka i interpretacija dobivenih rezultata

U nastavku slijedi analiza kvantitativnih podataka dobivenih putem odgovora anketnog upitnika te analiza dobivenih rezultata. Anketni upitnik bio je podijeljen u tri sekcije, a u skladu s time će biti interpretirani i rezultati.

Socio-demografski profil ispitanika

Uzorak od ukupno 162 ispitanika čini 68% žena te 32% muškaraca.

Dobna struktura je sljedeća: 27,2% ispitanika ulazi u dobnu skupinu 18-25 godina, njih 17,9% u skupinu 26-35 godina, osobe 36-45 godina čine 25,3% uzorka, 17,3% se odnosi na one 46-55 godina, 8% na stanovnike u skupini 56-65 godina, a 4,3% ispitanika ima 66 ili više godina.

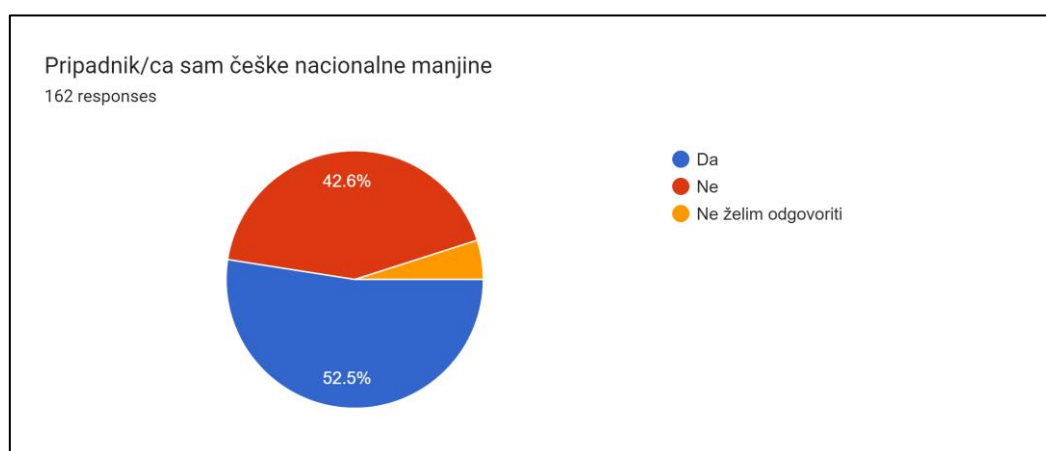
Grafikon 5. Dob ispitanika

Izvor: Izrada autora

U uzorku se prema stupnju obrazovanja pronašlo 31,5% ispitanika sa završenom srednjom školom, 19,1% sa završenim prijediplomskim studijem, 45,1% sa završenim diplomskim

studijem, te 4,3% ispitanika sa postignutim poslijediplomskim stupnjem obrazovanja. Prema trenutnom statusu, 5,6% čine učenici, 9,9% studenti, 3,7% nezaposleni, 4,3% samozaposleni, 21,6% zaposleni u privatnom sektoru, 46,3% zaposleni u javnom sektoru, te 8,6% umirovljeni.

Posljednje pitanje u aspektu socio-demografskih karakteristika odnosilo se na pripadnost češkoj nacionalnoj manjini, te se 52,5% ispitanika izjasnilo pripadnikom češke nacionalne manjine, a 42,6% ispitanika ne pripada češkoj nacionalnoj manjini, dok 4,9% ispitanika nije željelo odgovoriti na navedeno pitanje.

Grafikon 6. Pripadnost češkoj manjini

Izvor: Izrada autora

Percepcija utjecaja češke manjine na živote ispitanika i suživot lokalne zajednice

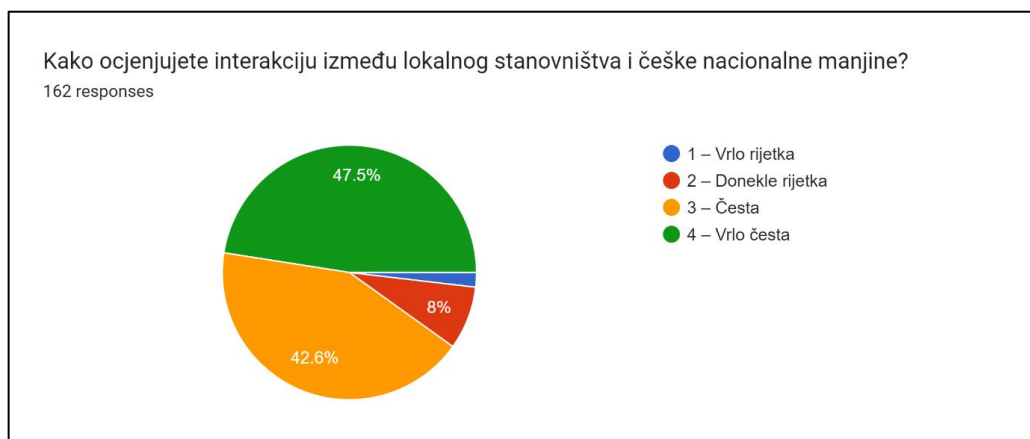
U sljedećoj tablici su prikazani odgovori tj. stupanj slaganja sa svakom pojedinom tvrdnjom vezanom uz utjecaj češke manjine na živote ispitanika i suživot lokalne zajednice te su izračunate prosječne ocjene (aritmetička sredina) stupnja slaganja sa svakom pojedinom tvrdnjom. Većina tvrdnji koja se nalazi u tablici preuzeta je iz ranije spomenutog znanstvenog članka. Ispitanici su za tvrdnje navedene u tablici u nastavku iskazivali stupanj slaganja sa istima na Likertovoj ljestvici, što znači da je 1 označavao – uopće se ne slažem, 2 - uglavnom se ne slažem, 3 - niti se slažem niti se ne slažem, 4 - uglavnom se slažem, 5 - u potpunosti se slažem.

Tablica 9. Percepcija utjecaja češke manjine na živote ispitanika i suživot lokalne zajednice

	1	2	3	4	5	Aritmetička sredina
Lokalno stanovništvo smatra Daruvar sinonimom za središte češke nacionalne manjine.	2 1,2%	4 2,5%	10 6,2%	48 29,6%	98 60,5%	4,45
Češka nacionalna manjina pridonosi svijesti i edukaciji lokalnog stanovništva o češkoj kulturi.	3 1,9%	3 1,9%	12 7,4%	45 27,8%	99 61,1%	4,44
Prisutnost češke nacionalne manjine potiče otvorenost lokalnog stanovništva prema kulturnoj raznolikosti	2 1,2%	7 4,3%	13 8,0%	43 26,5%	97 59,9%	4,40
Lokalno stanovništvo bi trebalo cijeniti i podržati potencijal nacionalne manjine kao turističkog čimbenika.	4 2,5%	5 3,1%	13 8,0%	38 23,5%	102 63,0%	4,41
Češka manjina koja živi u Daruvaru je ponosna na svoje porijeklo, jezik i običaje	0 /	4 2,5%	12 7,4%	32 19,8%	114 70,4%	4,58
Prisutnost češke manjine potiče moj vlastiti osjećaj vlastite individualnosti i osobnog identiteta.	7 4,3%	8 4,9%	26 16,0%	39 24,1%	82 50,6%	4,11
Češka manjina ima ulogu u poticanju društvene povezanosti i zajedništva u Daruvaru.	2 1,2%	4 2,5%	10 6,2%	48 29,6%	98 60,5%	4,45

Izvor: Izrada autora

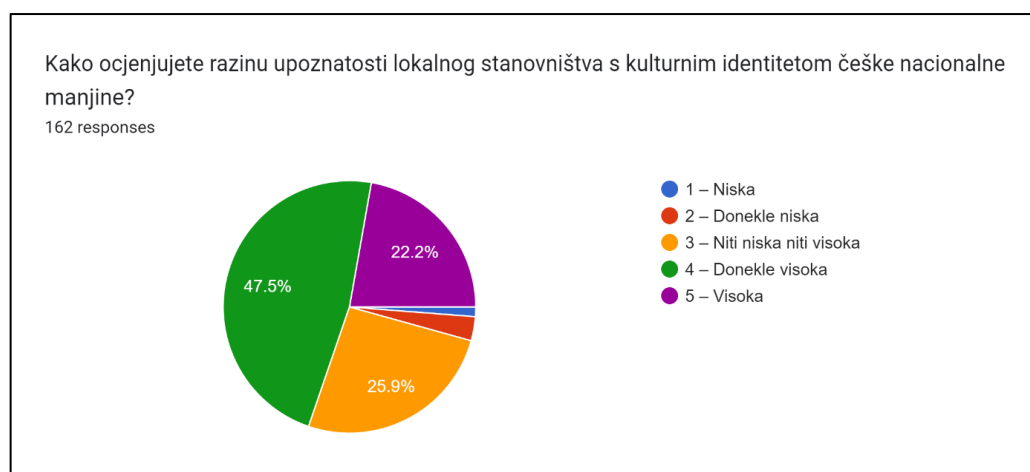
Na osnovu rezultata i prosječnih ocjena u tablici, može se zaključiti da lokalno stanovništvo uglavnom ima veoma pozitivnu percepciju o utjecaju češke manjine. Najviše ocjene su date tvrdnjama koje se odnose na ponos češke manjine na svoje porijeklo, jezik i običaje (4,58) te na percepciju Daruvara kao središta češke nacionalne manjine (4,45). Najnižu prosječnu ocjenu ima tvrdnja o tome kako prisutnost češke manjine potiče individualni osjećaj identiteta (4,11), što je i dalje relativno visoka ocjena. Detaljnije sagledavajući tablicu, vidljivo je kako su najbrojniji glasovi dodijeljeni najvišoj ocjeni slaganja sa izjavama. Ove ocjene sugeriraju da postoji značajan nivo slaganja među ispitanicima da češka manjina pozitivno utječe na lokalnu zajednicu, kulturu i identitet stanovnika Daruvara.

Grafikon 7. Ocjena interakcije lokalnog stanovništva i češke manjine

Izvor: Izrada autora

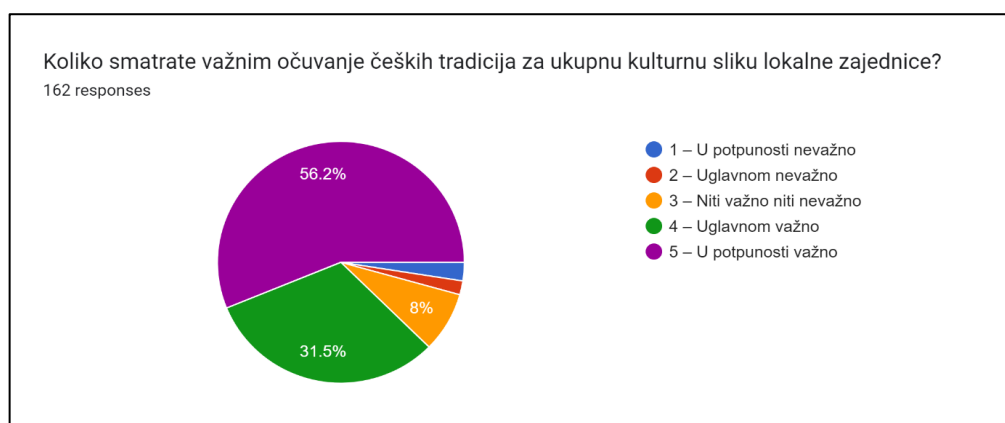
Grafikon 7 prikazuje kako ispitanici ocjenjuju interakciju između lokalnog stanovništva i češke nacionalne manjine. Najveći dio ispitanika (47.5%) smatra da je interakcija vrlo česta. Ukupno 42.6% ispitanika smatra da je interakcija česta. Manji postotak ispitanika (8%) smatra da je interakcija donekle rijetka. Najmanji broj ispitanika (1%) ocjenjuje interakciju kao vrlo rijetku. Većina ispitanika (skoro 90%) ocjenjuje interakciju između lokalnog stanovništva i češke nacionalne manjine kao čestu ili vrlo čestu, što ukazuje na visok nivo interakcije.

Grafikon 8. Ocjena upoznatosti lokalnog stanovništva sa kulturnim identitetom češke manjine

Izvor: Izrada autora

Grafikon 8 prikazuje kako ispitanici ocjenjuju razinu upoznatosti s kulturnim identitetom češke nacionalne manjine. Najviše ispitanika (47,5%) smatra da je lokalno stanovništvo donekle upoznato sa identitetom češke nacionalne manjine, a 25,9% ispitanika ne smatra razinu upoznatosti niti niskom niti visokom. Ukupno 22,2% ispitanika smatra da je razina upoznatosti visoka, a slijedi manji broj ispitanika koji smatra razinu upoznatosti niskom (3,1%). Najmanji broj ispitanika (1,2%) ocjenjuje da lokalno stanovništvo posjeduje nisku razinu upoznatosti s kulturnim identitetom češke nacionalne manjine.

Grafikon 9. Percepcija važnosti očuvanja čeških tradicija za ukupnu kulturnu sliku lokalne zajednice

Izvor: Izrada autora

Grafikon 9 prikazuje mišljenje lokalnog stanovništva o važnosti očuvanja čeških tradicija za ukupnu kulturnu sliku lokalne zajednice. Većinski dio ispitanika (56,2%) smatra da je očuvanje u potpunosti važno, a 31,5% ispitanika smatra da je uglavnom važno. Ukupno 8% ispitanika ne smatra očuvanje tradicija niti važnim niti nevažnim, a manji broj ispitanika smatra očuvanje čeških tradicija za ukupnu kulturnu sliku lokalne zajednice uglavnom nevažno (1,9%) i u potpunosti nevažno (2,5%). Brojke sugeriraju da postoji velika podrška za očuvanje češke kulturne baštine u zajednici Daruvara.

Percepcija i svijest o prisutnosti češke manjine u kontekstu turizma i kulturne baštine

Idući set pitanja vezan je uz percepciju i svijest o prisutnosti češke manjine u kontekstu turizma i kulturne baštine. Većina tvrdnji koja se nalazi u tablici preuzeta je iz spomenutog znanstvenog članka.

Ispitanici su za tvrdnje navedene u sljedećoj tablici iskazivali stupanj slaganja sa istima na Likertovoj ljestvici, što znači da je 1 označavao – uopće se ne slažem, 2 - uglavnom se ne slažem, 3 - niti se slažem niti se ne slažem, 4 - uglavnom se slažem, 5 - u potpunosti se slažem.

Tablica 10. Percepcija doprinosa češke manjine u segmentu turizma

	1	2	3	4	5	Aritmetička sredina
Svjestan/na sam da se u Daruvaru odvijaju kulturni događaji u organizaciji češke nacionalne manjine.	0 /	4 2,5%	7 4,3%	32 19,8%	119 73,5%	4,64
Češka nacionalna manjina ima značajan doprinos kulturnoj turističkoj ponudi Daruvara	3 1,9%	4 2,5%	20 12,3%	35 21,6%	100 61,7%	4,39
Češka nacionalna manjina značajno doprinosi raznolikosti turističke ponude Daruvara.	3 1,9%	4 2,5%	22 13,6%	37 22,8%	96 59,3%	4,35
Prisutnost češke nacionalne manjine stvara dodanu vrijednost za turiste.	4 2,5%	4 2,5%	14 8,6%	42 25,9%	98 60,5%	4,40
Češka nacionalna manjina doprinosi jedinstvenosti Daruvara kao turističke destinacije.	3 1,9%	5 3,1%	11 6,8%	41 25,3%	102 63,0%	4,44

Izvor: Izrada autora

Na osnovu rezultata i prosječnih ocjena u tablici, može se zaključiti da lokalno stanovništvo uglavnom ima veoma pozitivnu percepciju o utjecaju češke manjine na turističku ponudu grada. Najviša prosječna ocjena dana je tvrdnji koja se odnosi na svijest o održavanju kulturnih događaja u organizaciji češke manjine (4,64) Detaljnije sagledavajući tablicu, vidljivo je kako su i u ovom slučaju najbrojniji glasovi dodijeljeni najvišoj ocjeni slaganja sa izjavama. Ove ocjene sugeriraju da postoji značajan nivo slaganja među ispitanicima da češka manjina pozitivno utječe i doprinosi turizmu grada Daruvara

Ispitanici su za tvrdnje navedene u sljedećoj tablici iskazivali svoju ocjenu o stupnju značaja doprinosa češke manjine pojedinom elementu na Likertovoj ljestvici, a pri tome je 1 označavao – beznačajan doprinos, 2 – donekle beznačajan doprinos, 3 – niti beznačajan niti značajan doprinos, 4 – donekle značajan doprinos, 5 – značajan doprinos.

Tablica 11. Percepcija značaja doprinosa češke manjine u segmentima kulture i turizma

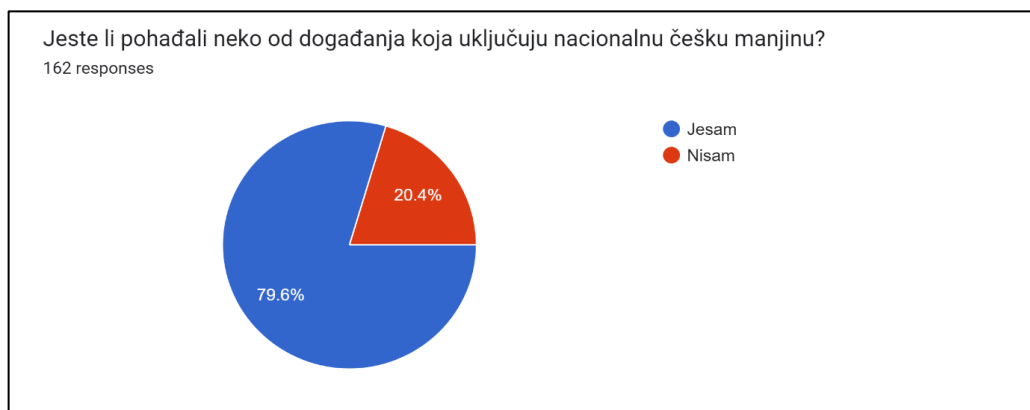
	1	2	3	4	5	Aritmetička sredina
Značaj doprinosa češke nacionalne manjine u očuvanju i promociji kulturne baštine Daruvara.	4 2,47%	9 5,56%	13 8,02%	42 25,93%	94 58,02%	4,31
Značaj doprinosa češke manjine turističkoj ponudi Daruvara u odnosu na ostale elemente kulturne ponude	4 2,47%	10 6,17%	14 8,64%	64 39,51%	70 43,21%	4,15
Značaj doprinosa češke manjine prepoznatljivosti Daruvara kao turističke destinacije.	3 1,85%	12 7,41%	14 8,64%	45 27,78%	88 54,32%	4,25

Izvor: Izrada autora

Iz tablice je vidljivo da je najveći dio ispitanika ocijenio izjavu „Značaj doprinosa češke nacionalne manjine u očuvanju i promociji kulturne baštine Daruvara.“ sa najvišom ocjenom. Sve tvrdnje prelaze prosječnu ocjenu 4, što ukazuje na pozitivan stav većine ispitanika prema navedenim tvrdnjama. U skladu s ovim rezultatima, može se zaključiti da ispitanici generalno smatraju da češka nacionalna manjina ima značajan doprinos u očuvanju kulturne baštine Daruvara, poboljšanju turističke ponude i prepoznatljivosti Daruvara kao turističke destinacije.

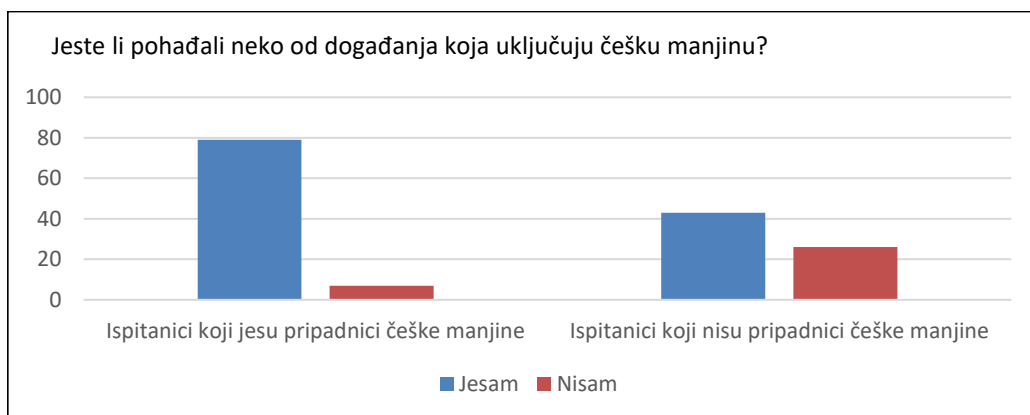
Sljedeća pitanja odnosila su se na pohađanje događanja koja uključuju češku manjinu, čime se želio steći uvid je li lokalno stanovništvo uključeno u aktivnosti i događanja organizirana od strane češke manjine. Iz grafikona 10 i 11 vidljivi su odgovori lokalnog stanovništva u kontekstu pohađanja događanja koja uključuju češku nacionalnu manjinu. U grafikonu 10 vidljiva je struktura svih odgovora, a grafikon 11 prikazuje zasebne odgovore ispitanika koji jesu i ispitanika koji nisu pripadnici češke manjine, čime se željela steći

percepcija interesa ispitanika koji ne pripadaju češkoj manjini za češka događanja. Iz analize se isključeni odgovori ispitanika koji se nisu željeli izjasniti po pitanju pripadnosti češkoj manjini kako bi se stekla što realnija slika stanja.

Grafikon 10. Pohađanje događanja koja uključuju češku manjinu

Izvor: Izrada autora

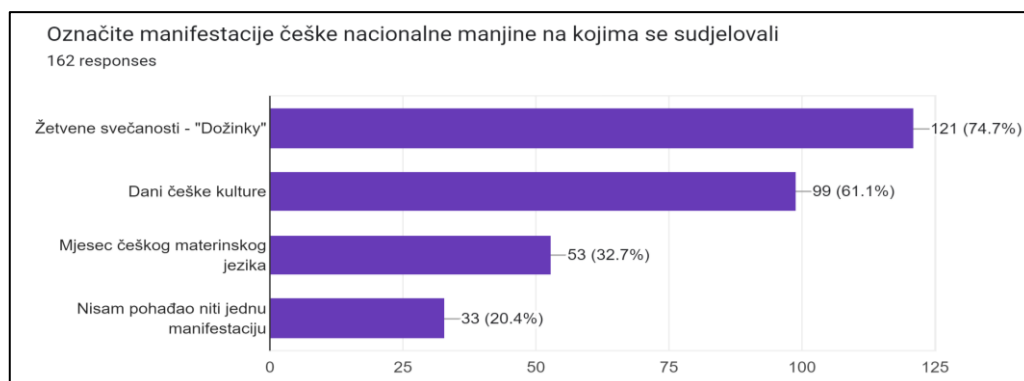

Grafikon 11. Pohađanje događanja koja uključuju češku manjinu s obzirom na pripadnost češkoj manjini

Izvor: Izrada autora

Iz grafikona 10 je vidljivo kako je 79,6% ispitanika pohađalo neko od događanja koja uključuju češku manjinu, dok 20,4% ispitanika nije pohađalo niti jedno takovo događanje. Grafikon 11 prikazuje odgovor na pitanje o pohađanju događanja koja uključuju češku manjinu. Lijeva strana odnosi se na ispitanike koji jesu pripadnici češke manjine, a desna strana grafikona odnosi se na ispitanike koji nisu pripadnici češke manjine. Iz grafikona je vidljivo kako pripadnici češke manjine imaju puno veću tendenciju posjećivanju događanja od onih koji nisu pripadnici te manjine. U ukupnom udjelu pripadnika češke manjine, njih

91,86% pohađalo je navedena događanja, dok je u ukupnom udjelu ispitanika koji nisu pripadnici češke manjine navedena događanja pohađalo 62,32% ispitanika.

Grafikon 12. Pohađanje manifestacija češke manjine

Izvor: Izrada autora

Na grafikonu 12 je vidljivo kako je najveći broj ispitanika, njih čak 75,3% pohađalo Žetvene svečanosti – „Dožinky“. Ukupno 61,7% ispitanika pohađalo je Dane češke kulture, a 33,3% ispitanika pohađalo je nekku od aktivnosti na Mjesecu čeških materinjeg jezika. Ukupno 33 ispitanika nisu pohađala niti jednu manifestaciju, čineći postotak od 20,4%

U sljedećoj tablici razmatraju se odgovori na isto pitanje, no zasebno su prikazani odgovori pripadnika češke manjine i ispitanika koji ne pripadaju češkoj manjini. Iz analize se isključeni odgovori ispitanika koji se nisu željeli izjasniti po pitanju pripadnosti češkoj manjini

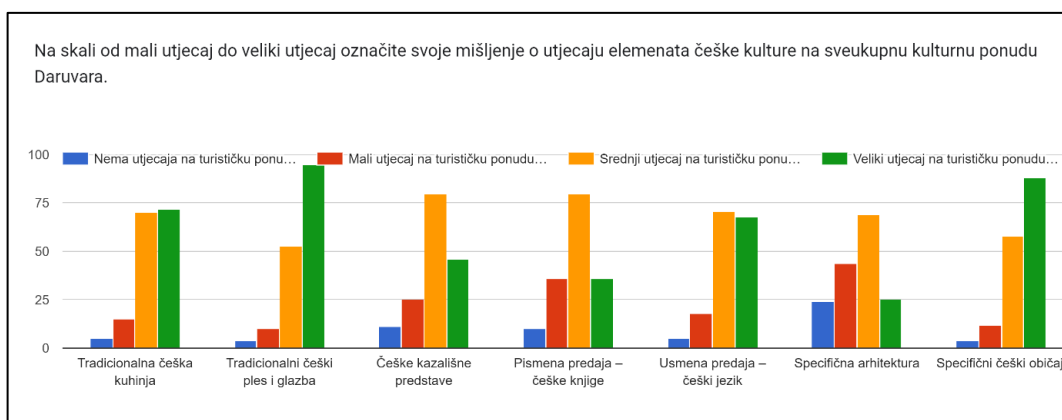
Tablica 12. Pohađanje manifestacija češke manjine s obzirom na pripadnost češkoj manjini

Manifestacije češke nacionalne manjine na kojima su ispitanici sudjelovali			
Odgovori ispitanika koji jesu pripadnici češke manjine N= 85		Odgovori ispitanika koji nisu pripadnici češke manjine N= 69	
Žetvene svečanosti – „Dožinky“	77	Žetvene svečanosti – „Dožinky“	38
Dani češke kulture	73	Nisam pohađao niti jednu manifestaciju	26
Mjesec češkog materinskog jezika	46	Dani češke kulture	25
Nisam pohađao niti jednu manifestaciju	7	Mjesec češkog materinskog jezika	8

Izvor: Izrada autora

Iz tablice 12 vidljivo je kako je najčešće označena manifestacija u oba slučaja bila Žetvene svečanosti – „Dožinky“, što potvrđuje njenu kulturnu i turističku ulogu o kojoj je bilo riječi u sekundarnom istraživanju. Najmanje ispitanika koji su pripadnici češke manjine označilo je da nije pohađalo niti jednu manifestaciju, dok je u slučaju ispitanika koji nisu pripadnici češke manjine najmanje posjećena manifestacija „Mjesec češkog materinskog jezika“. Iz navedenih podataka u tablici se može zaključiti kako su pripadnici češke manjine ipak skloniji pohađanju manifestacija od onih ispitanika koji nisu pripadnici češke manjine.

Sljedeći grafikoni prikazuju kako lokalno stanovništvo ocjenjuje utjecaj pojedinog elementa češke kulture na sveukupnu kulturnu ponudu Daruvara.

Grafikon 13. Utjecaj pojedinog elementa češke kulture na sveukupnu kulturnu ponudu Daruvara

Izvor: Izrada autora

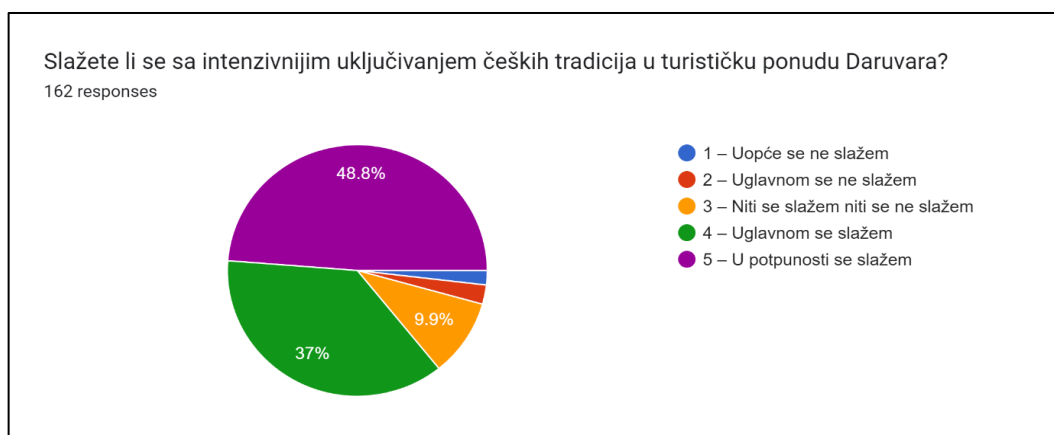
Na grafikonima se može vidjeti kako se je najveći broj ispitanika (95) složio da tradicionalni češki ples i glazba imaju velik utjecaj na sveukupnu kulturnu ponudu Daruvara. Specifični češki običaji, prema mišljenju većine (88) ispitanika također imaju veliki utjecaj na sveukupnu kulturnu ponudu. Gotovo polovica ispitanika (72) složilo se da i tradicionalna češka kuhinja ima veliki utjecaj na sveukupnu kulturnu ponudu, dok ostali elementi, prema mišljenju većine ispitanika, imaju srednji utjecaj na kulturnu turističku ponudu Grada Daruvara.

Grafikon 14. Ocjena promocije čeških kulturnih događaja široj javnosti

Izvor: Izrada autora

Na grafikonu 14 vidljivo je da 43,8% ispitanika smatra da je promocija čeških kulturnih događaja jaka, dok 32,1% ispitanika ovu odrednicu smatra srednjom, što može ukazivati na potrebu za jačom promocijom.

Grafikon 15. Percepcija o intenzivnijem uključivanju čeških tradicija u turističku ponudu

Izvor: Izrada autora

Grafikon 15 prikazuje kako se gotovo polovica (48,8%) ispitanika u potpunosti slaže sa intenzivnijim uključivanjem čeških tradicija u turistički ponudu Daruvara, dok se 37% ispitanika uglavnom slaže. Ukupno 9,9% ispitanika niti slaže niti ne slaže sa tvrdnjom. Tek se manji broj ispitanika uglavnom ne slaže ili uopće ne slaže (ukupno 4,4%). Ovi rezultati sugeriraju visoku razinu podrške za intenzivnije uključivanje čeških tradicija u turističku ponudu Daruvara. Visoka razina podrške koju su lokalni ispitanici izrazili putem ankete

sugerira da postoji jak interes i želja unutar lokalne zajednice za jačanje čeških tradicija u turističkoj ponudi Daruvara.

Grafikon 16. Zainteresiranost za uključivanje u organizaciju u kulturnim inicijativama češke manjine

Izvor: Izrada autora

Grafikon 16 također prikazuje visoku razinu podrške od strane lokalnog stanovništva. Većina lokalnog stanovništva koje je sudjelovalo u upitniku u potpunosti je (29,6%) ili uglavnom (34%) zainteresirano za uključivanje u organizaciju u kulturnim inicijativama češke nacionalne manjine u budućnosti. Ukupno 23,5% ispitanika niti je niti nije zainteresirano, a manji broj ispitanika je uglavnom nezainteresirano (7,4%) ili u potpunosti nezainteresirano (5,6%). Ovi rezultati ukazuju na potencijal za uspješnu suradnju između lokalnog stanovništva i pripadnika češke nacionalne manjine u organizaciji kulturnih događaja i inicijativa u budućnosti, što bi moglo rezultirati bogatijim kulturnim životom zajednice i jačanjem međuetničke suradnje.

4.2.2. Analiza kvalitativnih podataka i interpretacija dobivenih rezultata

Cilj intervjua bio je dublje razumjeti povijesne, kulturne i društvene aspekte integracije češke manjine u Daruvaru, kao i njihov doprinos turističkoj ponudi grada. Kroz tematsku analizu intervjua, identificirane su ključne teme koje pružaju dodatni kontekst i razumijevanje kvantitativnih nalaza dobivenih anketom. U nastavku slijedi interpretacija rezultata intervjua. Teme koje su pokrivena putem intervjua podijeljene su u tri sekcije, a to su doseljenje i integracija čeških doseljenika u lokalnu zajednicu, očuvanje tradicije te doprinos turizmu.

Doseljenje i integracija

Kako su se češki doseljenici integrirali u lokalnu zajednicu tijekom godina i kako se ocjenjuje trenutna integracija?

Češki doseljenici su tijekom godina pokazali izvanrednu sposobnost integracije u lokalnu zajednicu. Njihova predanost prilagodbi, učenju jezika i kulture, te aktivno sudjelovanje u društvenom životu rezultirali su vrlo dobrim stanjem integracije danas. Njihov doprinos različitim aspektima lokalne zajednice, od gospodarstva do kulturnog života, jasno pokazuje koliko su uspješno prihvaćeni i uvaženi. Česi ne žive „zakonzervirani“ u nekom starom vremenu, već žive u skladu sa svojim vremenom čuvajući pri tom folklor i tradiciju.

Očuvanje tradicije

Na koje načine manjina čuva svoju tradiciju i jezik?

Kombinacija ovih strategija je ključna za uspješno očuvanje identiteta, jezika i tradicije češke manjine:.

Obrazovanje: Integriranje tradicionalnih običaja i vrijednosti u obrazovni sustav pomaže u prenošenju kulturnog naslijeđa. Naši vrtići i škole najvažniji su faktor njihovog očuvanja.

Udruge/Češke besede: Udruge služe kao mjesta okupljanja i razmjene ideja među članovima zajednice. Njihova uloga je njegovanje kulture, tradicije i običaja.

Obitelji: Redoviti obiteljski događaji, poput proslava praznika, tradicionalnih obreda i rituala, pružaju priliku za prenošenje jezika, običaja i vrijednosti s generacije na generaciju.

Mediji: Mediji pružaju mogućnost širenja vijesti, informacija i kulturnih sadržaja unutar manjinske zajednice.

Suradnja s većinskom zajednicom: Suradnja s većinskom zajednicom važna je za očuvanje jezika i kulture manjina. Uključuje organiziranje zajedničkih događanja, kulturnih razmjena, te podršku obrazovanju i promociji manjinskih jezika i kultura.

Doprinos turizmu

Na koji način češka nacionalna manjina doprinosi turističkoj ponudi? Koje su specifičnosti zanimljive turistima?

Češka manjina može značajno obogatiti turističku ponudu naše regije i pružiti posjetiteljima autentično iskustvo češke kulture i gostoprimstva. Turistima mogu biti zanimljiva češka kulturna događanja i festivali, koji mogu privući turiste koji su zainteresirani za upoznavanje češke kulture, tradicije i običaja. Članovi češke nacionalne manjine djeluju kao turistički vodiči koji mogu educirati posjetitelje o povijesti, znamenitostima i posebnostima češke zajednice te im predstaviti češku galeriju. Restorani i kafići koji nude češke specijalitete mogu privući turiste koji žele kušati autentičnu češku hranu i pića.

Koje su specifične turističke atrakcije ili manifestacije koje se fokusiraju na očuvanje češke kulturne prisutnosti u ovom području?

Dani češke kulture, Smotre folkloru, kazališta, puhačkih orkestara, pjevačkih zborova i sl., gastro manifestacije, aktivnosti za djecu, slikarske i književne aktivnosti...

Žetvene svečanosti. „Dožinky“ najveća su manifestacija hrvatskih Čeha. Kakvu ulogu ova manifestacija ima u kontekstu turizma u gradu?

Žetvene svečanosti, najveća manifestacija češke manjine u Hrvatskoj, predstavljaju vrhunsko kulturno iskustvo koje nudi uvid u bogatu češku tradiciju, običaje i naslijeđe. Zainteresirani posjetitelji imaju priliku uroniti u autentičnu češku atmosferu kroz različite aktivnosti poput folklornih plesova, tradicionalne glazbe, gastronomskih delicija i umjetničkih izložbi. Ova manifestacija privlači veliki broj turista iz unutrašnjosti i inozemstva, potičući turističku aktivnost u Daruvaru. Žetvene svečanosti također pružaju platformu za promociju lokalnih proizvoda, obrtništva i tradicionalnih zanata. Sudjelovanje više od 1000 sudionika iz različitih dijelova Hrvatske i inozemstva stvara priliku za kulturnu razmjenu i međunarodnu suradnju. Žetvene svečanosti pružaju i izvrsnu priliku za promociju Daruvara kao turističke destinacije. Kroz medijsku pokrivenost i društvene mreže,

manifestacija privlači pažnju šire javnosti i potiče interes za posjet gradu, što rezultira povišenim brojem posjetitelja tijekom i nakon održavanja manifestacije.

Kako češki turisti doživljavaju svoj boravak u Daruvaru (kada dođu npr. na „Dožinky“)?

Daruvar najčešće iznenađuje češke turiste svojom dubokom predanošću očuvanju češke kulture, tradicije i jezika. Posjetitelji često dolaze s malo očekivanja, ali se brzo oduševavaju kada vide koliko grad cijeni i njeguje njihovo naslijeđe. Ovdje, češka kultura nije samo prisutna, već je živa i blista kroz brojne manifestacije, kulturne događaje i svakodnevni život zajednice. To stvara jedinstveno iskustvo za češke turiste, gdje se osjećaju kao kod kuće, unatoč tome što su udaljeni od svoje domovine.

Koje su ključne atrakcije povezane sa češkom manjinom? Nešto više o njima?

Folklor: Folklorne skupine koje izvode tradicionalne češke plesove, pjesme i običaje privlače turiste svojim autentičnim izvedbama i bogatstvom folklornog naslijeđa.

Glazba: Koncerti čeških glazbenika, izvođača tradicionalne glazbe ili modernih interpretacija češke glazbene baštine mogu biti popularna turistička atrakcija.

Galerija Saveza Čeha, Etno kuća u Ivanovom Selu: Interaktivna izložba koja prikazuje povijest češke manjine u Hrvatskoj i aktivnosti koje organizira češka manjina sigurno može biti zanimljiv turistički atraktor

Gastronomija: Gastro- manifestacije i restorani koji nude autentična češka jela i pića pružaju turistima priliku da uživaju u okusima češke kuhinje i upoznaju se s gastronomskom baštinom češke manjine u Hrvatskoj.

Ove atrakcije ne samo da promiču češku kulturu među turistima, već i doprinose raznolikosti turističke ponude Hrvatske, privlačeći posjetitelje koji su zainteresirani za autentična iskustva i kulturnu raznolikost.

Kakav je turistički odaziv na događaje, postoje li organizirane kulturne ture koje promiču češku baštinu u Daruvaru i više info o tome?

Odaziv na događanja nije zadovoljavajući, jer se najčešće radi o posjetiteljima koji pripadaju češkoj zajednici. Postoje organizirane ture koje obuhvaćaju posjet „češkom arealu“ gdje turistički vodiči upoznaju turiste sa poviješću ali i sadašnjim djelovanjem češke zajednice.

Postoji li suradnja između zajednice Čeha i lokalnih poduzetnika u tur. sektoru?

Mnogi Česi su i sami lokalni poduzetnici, tako da je to nešto što je uobičajena praksa i dio svakodnevice.

Postoje li konkretne inicijative ili projekti usmjereni na privlačenje turista zainteresiranih za češku baštinu, tradiciju ili gastronomiju?

Ne postoji strateški pristup privlačenja ove vrste turista no brojne češke manifestacije uključene su u turističku ponudu i kalendar događanja grada Daruvara.

Kako se češka nacionalna manjina u Daruvaru integrira u turističke aktivnosti, posebice kroz organizaciju događanja ili radionica koje pružaju posjetiteljima priliku da bolje upoznaju češku kulturu?

Aktivna uloga češke manjine u kulturnom životu Daruvara značajno obogaćuje turizam : brojna događanja i manifestacije uključene su u turističku ponudu grada.

Kako se češka nacionalna manjina u Daruvaru uključuje u razvoj eno-gastro turizma? Postoje li posebni češki recepti, tradicionalna jela ili gastronomske manifestacije koje privlače posjetitelje? Kako lokalna zajednica podržava očuvanje autentičnih čeških kulinarskih tradicija i kako se to reflektira na turističku ponudu grada?

Češka nacionalna manjina u Daruvaru ima značajan doprinos razvoju eno-gastro turizma kroz svoje bogato kulturno naslijeđe i gastronomske tradicije. Češka manjina čuva autentične recepte i tradicionalna jela koja su prenosila generacijama.. Ova jela sve češće postaju dio eno-gastro ponude grada Daruvara, privlačeći posjetitelje koji žele kušati autentičnu češku kuhinju. Češka manjina organizira gastronomske manifestacije poput Dana bramboraka u Gornjem Daruvaru i Kuharski vitraž u Doljanima te Dani češke kulture u gotovo svim gradovima i selima u kojima djeluju češke besede. Ponuda čeških specijaliteta može se dobiti i u restoranima a sjajan suvenir je i kuharica sa tradicionalnim češkim receptima Iz bakine kuharice, koja je prošle godine izašla u trojezičnom izdanju.

Lokalna zajednica može pružiti podršku očuvanju autentičnih čeških kulinarskih tradicija kroz poticanje suradnje s češkom manjinom, poticanje razmjene znanja i vještina te promicanje tradicionalnih metoda pripreme hrane Očuvanje autentičnih čeških kulinarskih tradicija reflektira se na turističku ponudu grada Daruvara kroz raznoliku ponudu restorana, gastronomskih tura i degustacija.

Kakav je interes mladih za aktivnosti i inicijative, kako i koliko se uključuju?

Zadovoljni samo uključivanjem mladih ljudi. Zahvala prvenstveno pripada školama koje njeguju češki duh kod mladih, Savezu Čeha koji mladima nudi brojne mogućnosti za kreativno djelovanje i povezivanje te brojne udruge u koje se uključuju mladi kako bi njegovali folklor, kulturu u tradiciju.

Kakav je suradnja sa Češkom (matičnom zemljom) i da li i to doprinosi boljim i bogatijim odnosima s Hrvatskom?

Suradnja u promociji kulturne raznolikosti i razmjena umjetničkih i kulturnih programa osnažuje veze između dvije zemlje. Organizacija kulturnih događaja poput izložbi, koncerata, kazališnih predstava promovira kulturnu baštinu obje naše zemlje. Postoji i partnerstvo u turističkim promocijama koje obuhvaćaju nastupe na sajmovima, promotivne materijale na manifestacijama, prezentacije pri političkim susretima a koje ističu prirodne ljepote, kulturne znamenitosti i gastronomsku ponudu Češke i Hrvatske. Promocija turističkih ruta, avanturističkih putovanja, wellness i spa ponuda te ruralnog turizma mogla bi privući različite profile putnika, a „češki lifestyle“ bi pri tim glavnim motivatorima dolaska moglo biti dodana vrijednost.

Izazovi i prilike

Koje izazove češka zajednica susreće u očuvanju svog identiteta u suvremenom društvu? Koje su prilike za daljnji razvoj češke prisutnosti u turističkoj ponudi grada?

Promocija čeških kulturnih događaja: Grad Daruvar može snažnije promovirati češke kulturne događaje poput festivala, koncerata, izložbi i predstava kako bi privukao turiste zainteresirane za češku kulturu.

Promocija češke gastronomije: Restorani, kafići i trgovine u gradu mogu promovirati autentične češke specijalitete poput knedli, gulaša, kobasica i piva. Također, mogu organizirati tematske večeri ili gastro-ture koje nude degustacije čeških jela i pića.

Kulturne ture i obilasci: Razvoj kulturnih tura koji istražuju češku baštinu u gradu može biti atraktivna opcija za turiste.

Edukativni programi: Razvoj edukativnih programa koji promoviraju češku kulturu, jezik i tradiciju može privući turiste koji su zainteresirani za dublje razumijevanje češke zajednice u Daruvaru. Ovi programi mogu uključivati tečajeve jezika, radionice folkloru, kuhanje tradicionalnih jela i druge aktivnosti.

Može se zaključiti da interpretirani rezultati kvantitativnog i kvalitativnog istraživanja donose uvid u značajnu ulogu češke manjine u Daruvaru te njihov doprinos lokalnoj zajednici i turističkoj ponudi grada.

Rezultati kvantitativnog istraživanja pokazuju izuzetno pozitivan strah od strane lokalnog stanovništva u kontekstu doprinosa češke manjine turizmu grada Daruvara. Velika podrška intenzivnijem uključivanju čeških tradicija u turističku ponudu ukazuje na svijest lokalnog stanovništva o vrijednosti kulturne baštine češke manjine. Također, visok interes ispitanika za uključivanje u buduće kulturne inicijative češke manjine pokazuje potencijal za daljnju suradnju i jačanje međuetničkih odnosa.

Kvalitativno istraživanje, provedeno kroz intervju sa zamjenicom župana Tanjom Novotni Golubić, pruža dublji kontekst povijesne, kulturne i društvene integracije češke manjine. Povijesna prisutnost češke manjine u Daruvaru rezultirala je međusobnim prožimanjem kulturnih elemenata i jačanjem društvene kohezije. Njihov doprinos turističkoj ponudi grada očituje se kroz organizaciju manifestacija, prezentaciju kulturne baštine i uključivanje u većinske manifestacije. Tradicionalna češka jela i umjetnički izričaji obogaćuju turističku ponudu Daruvara i doprinose jedinstvenom identitetu destinacije.

Sintezom kvantitativnih i kvalitativnih podataka može se zaključiti da češka manjina u Daruvaru igra značajnu ulogu u lokalnoj zajednici i turizmu. Snažna podrška lokalnog stanovništva za intenzivnije uključivanje čeških tradicija u turističku ponudu sugerira potencijal za daljnji razvoj kulturnog turizma u regiji. Povijesna dubina i društvena vrijednost prisutnosti češke manjine, istaknuta u intervjuu, dodatno potvrđuje ove nalaze.

Ovi zaključci pružaju sveobuhvatan uvid u trenutnu situaciju i buduće mogućnosti za integraciju i promociju kulturnih tradicija češke manjine, što može doprinijeti bogatijem kulturnom životu i većoj turističkoj atraktivnosti Daruvara.

Analizom percepcije lokalnog stanovništva u kontekstu češke nacionalne manjine i njenog doprinosa kulturnoj turističkoj ponudi grada Daruvara te prikazom rezultata intervjua sa zamjenicom župana za češku nacionalnu manjinu završava poglavlje u kojem se provela detaljna analiza rezultata istraživanja u sklopu ovog diplomskog rada. U nastavku rada slijede zaključci koji su doneseni na osnovu teorijskog dijela rada, sekundarnog istraživanja te primarnih istraživanja.

Zaključak

U teorijskom dijelu rada detaljno je interpretirana veza između kulturnog turizma i nacionalnih manjina, kao i utjecaj manjina na navedeni specifični oblik turizma. Interes za nematerijalnu kulturnu baštinu unutar kulturnog turizma raste, a kulturna raznolikost poprima sve veću važnost u turizmu. Upravljanje kulturnom raznolikošću predstavlja ključni izazov, ali također pruža priliku za bolje turističko iskustvo. Razumijevanje i prihvaćanje kulturne raznolikosti može dovesti do razvoja inkluzivnijeg i ugodnijeg okruženja, što je ključno za uspjeh u turizmu. Prisutnost raznolikih kulturnih doživljaja pruža spektar izbora za turiste, zadovoljavajući različite interese i preferencije, te potiče međukulturalno razumijevanje. Rast broja turističkih destinacija i konkurencija u turističkoj industriji naglašavaju potrebu za diferenciranjem od konkurenata i razumijevanjem načina na koje nacionalne manjine mogu doprinijeti tome. Kulturna, etnička, jezična i vjerska raznolikost manjina često doprinose atraktivnosti turističkih destinacija. Pružatelji usluga u turizmu trebaju prepoznati kulturnu raznolikost kao motivirajući faktor za turističke dolaske. Lokalno stanovništvo također bi trebalo cijeniti i promovirati manjinske kulture kao dio turističke ponude destinacije. Što su manjine bolje integrirane u destinaciju, to je veći njihov turistički potencijal.

Primjer grada Daruvara i češke manjine pokazuje kako integracija manjinske kulture može značajno obogatiti lokalnu zajednicu i turističku ponudu destinacije. Kako bi se stekao uvid u doprinos češke manjine turističkoj ponudi grada, na temelju dostupnih sekundarnih podataka analizirani su svi elementi koji već doprinose ili potencijalno mogu doprinijeti turističkoj ponudi. Zaključak je da češka manjina u Daruvaru sa svojim bogatim kulturnim nasljeđem pruža jedinstvene turističke doživljaje kroz tradicije, običaje, gastronomiju, kulturni amaterizam, turističke ture i manifestacije. Prisutnost češke manjine u Daruvaru značajno doprinosi kulturnom identitetu i raznolikosti grada.

Kvantitativno istraživanje provedeno među lokalnim stanovništvom dokazuje da većina ispitanika prepoznaje važnost češke kulturne baštine i podržava njezinu veću integraciju u turističku ponudu grada. Otkriven je izuzetno pozitivan stav prema prisutnosti češke manjine te visok stupanj spremnosti na sudjelovanje u budućim kulturnim inicijativama. Ovo ukazuje na svijest lokalne zajednice o vrijednosti češke kulturne baštine i njezinu potencijalu za

jačanje turističke ponude, no također prikazuje povezanost i koheziju između češke manjine i većinskog stanovništva, što je potvrda teorijskog dijela rada u kojemu se navodi da je društvena kohezija ključna za doprinos manjina turizmu destinacije.

Kvalitativno istraživanje, provedeno kroz intervju sa zamjenicom župana Tanjom Novotni Golubić, pružilo je dublji uvid u povijesni kontekst i suvremenu ulogu češke manjine. Zamjenica župana istaknula je kako je povijesna prisutnost Čeha u Daruvaru rezultirala međusobnim prožimanjem kulturnih elemenata i jačanjem društvene kohezije. Njihov doprinos turističkoj ponudi grada ogleda se kroz aktivnu participaciju u lokalnim manifestacijama i prezentaciju kulturne baštine, što doprinosi jedinstvenom identitetu destinacije.

Dolazi se do zaključka da nacionalne manjine, uz adekvatnu valorizaciju, promociju i podršku, mogu postati ključni akteri u razvoju kulturnog turizma, obogaćujući turističku ponudu destinacije i doprinoseći njenoj atraktivnosti i održivosti. Primjer Daruvara i pripadajuće češke manjine može poslužiti kao model za druge destinacije koje žele integrirati kulturne elemente manjinskih zajednica u svoju turističku ponudu, ističući kulturnu raznolikost kao bitan faktor uspjeha u turizmu.

Reference

- Alaa-Eldeen, Mennatullah, Ahmed Tawfik, Sameh Eldaly i Ashraf Tag-Eldeen. 2022. Istraživanje rastuće važnosti kulturne raznolikosti: Studije slučaja ugostiteljske industrije [Exploring the Growing Importance of Cultural Diversity: Case Studies of the Hospitality Industry]. Athens Journal of Tourism. 9 izd: 243-264.
- Alaa-Eldeen, Mennatullah., Ahmed, Hamdy, Tawfik., Sameh, Eldaly., Ashraf, Tag-Eldeen. 2022. Exploring the Growing Importance of Cultural Diversity: Case Studies of the Hospitality Industry. Athens Journal of Tourism, 9 izd: 243-264.
- Assmann, Jan. 2005. Kulturno pamćenje: pismo, sjećanje i politički identitet u ranim visokim kulturama. Zenica.
- Babić, Dragutin. 2021. Sjećanje/pamćenje, identitet, asimilacija: Česi u Bjelovarsko bilogorskoj županiji. Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru. str. 137-160.
- Barteček, Ivo. 2017. Stopama Čeha u Daruvaru [Po českých stopách na Daruvarsku]. Olomouc. Univerzita Palackého.
- Burger, M. 2017. Mladi ljudi – identitet – jezik – škola tj. zašto učiti češki jezik u Hrvatskoj [Mladí lidé – identita – jazyk – škola aneb Proč se učit českému jazyku v Chorvatsku?]. Přehled kulturních, literárních a školních otázek 35, 45-51.
- Butler, Richard. i Hinch, Tom. 2007. Tourism and Indigenous Peoples: Issues and Implications. Butterworth-Heinemann. Oxford.
- Čizmić, Ana. 2021. Češka autohtona manjina u Hrvatskoj: odrednice suvremenog identiteta na primjeru Čeha u daruvarskom kraju. Zagreb. Hrvatsko katoličko sveučilište.
- Diekmann Anya i Smith K. Melanie. 2015. Ethnic and Minority Cultures as Tourist Attractions. View Publications.
- Domšić, Lana. 2013. Kulturna baština i identitet u suvremenom razvoju turizma [Cultural heritage and identity in the contemporary tourism development]. Zaprešić. Veleučilište Baltazar.
- Dožinky <https://www.dozinky.com.hr/> (pristupljeno 23. ožujka 2024.)

Državni zavod za statistiku <https://dzs.gov.hr/> (pristupljeno 18. ožujka 2024.)

Đurkin Badurina. 2023. Definiranje lokalne zajednice. nastavni materijal u sklopu kolegija Turizam i lokalna zajednica.

Geić, Stanko. 2011. Menadžment selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, str. 305, 72.

Harald Pechlaner, Sandra Lange i Frieda Raich. 2011. Enhancing tourism destinations through promoting the variety and uniqueness of attractions offered by minority populations: an exploratory study towards a new research field. *Tourism Review*, 66 izd: 54 - 64.

Hargrove, Cheryl. 2002. Heritage Tourism, Thematic Routes and Possibilities for Innovation. *SSRN Electronic Journal*. 8 izd:46-53.

Heroldová, Iva. 1971. Godišnji običaji daruvarskih Čeha. *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, 8 izd: 199-245.

Herout, Vjenceslav. 2008. Kulturno-prosvjetni rad Čeha na prostoru Bjelovarsko-bilogorske županije. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, 2 izd: 125- 141. <https://hrcak.srce.hr/42316>.

Horina, Ivan. 2007. Česi u Hrvatskoj. Zagreb. Sveučilište u Zagrebu.

Horina, Ivan. 2017. Trustički potencijali češke manjine [Turistické potenciály české menšiny]. *Přehled kulturních, literárních a školních otázek*. 35 izd: 41-44.

Horvat, Romana. i Ivković, Irena. 2014. Multikulturalnost – most koji spaja knjižnice. Daruvar. Pučka knjižnica i čitaonica Daruvar. Stručni rad.

Islam Shahidul Mohammad, Mazumber Hossain Arif. 2023. Prednosti i rizici razvoja turizma u habitatima etničkih manjina [The benefits and risks of developing tourism in ethnic minority habitats]. *The business standard*.

Izdavačka kuća Jednota <https://jednota.hr/index.php/hr/> (pristupljeno 18. ožujka 2024.)

Kazalište.hr <https://www.kazaliste.hr/index.php?p=article&id=3142> (pristupljeno 04. ožujka 2024.)

Kokasil, Petr. 2009. Stopama Čeha u istočnoj Europi [Po stopách Čechů ve východní Evropě]. ČZU Praha

- Luketić Trajkov, Petra. 2023. Uloga i značaj kulturnog turizma u međunarodnom turizmu. Opatija. Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu.
- Malloy, Trove. 2007. Analiza kompetencija: Manjine kao čimbenik lokacije u njemačko-danskoj pograničnoj regiji, Završno izvješće, Europska akademija Bolzano.
- Marić, Vladimir. i Nadvornik, Zlatan. 1995. Pivo – tekuća hrana. Zagreb.
- Marković Srđan. i Zora. 1970. Osnove turizma. Školska knjiga. Zagreb.
- Matušek, Josef. 1993. Češke škole u Hrvatskoj [České školy v Chorvatsku (1922–1941)]. Přehled kulturních, literárních a školskih pitanja, 14 izd.
- McKercher, Bob. i Du Cros, Hilary. 2002. Cultural Tourism: The Partnership between Tourism and Cultural Heritage Management. The Haworth Hospitality Press. New York.
- Medda-Windischer, R. 2009. Old and New Minorities: Reconciling Diversity and Cohesion. A Human Rights Model for Minority Integration. Europska akademija Bolzano. Baden-Baden.
- Mirković, Mijo. 1968. Ekonomska historija Jugoslavije. Zagreb. Informator: 183 str.
- Ntalakos, Angelos, Dimitrios, Belias., Athanasios, Koustelios., Nikolaos, Tsigilis. 2022. Organizational Culture and Group Dynamics in the tourism industry. International Conference on Tourism Research. 15 izd: 286-293.
- Parekh, B. 2000. National Identity in a Multicultural Society. From Legislation to Integration?. Migration, Minorities and Citizenship. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/9780230374584_10.
- Pejić, Mato. 2022. Pivovara Daruvar – kratka povijest. Zbornik Janković
- Plan razvoja turizma grada Daruvara i okolnih općina u periodu od 2021. – 2025. godine <https://daruvar.hr/dokumenti-i-odluke/> (pristupljeno 21. travnja 2024.)
- Preporuka 1201 <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=15235>
- Program rada i financijski plan turističke zajednice Daruvar-papuk za 2023. Godinu <https://www.visitdaruvar.hr/dokumenti-tz-a.aspx> (pristupljeno 21. travnja 2024.)

- Provedbeni program grada Daruvara <https://daruvar.hr/dokumenti-i-odluke/> (pristupljeno 21. travnja 2024.)
- Pučka knjižnica i čitaonica Daruvar <https://www.knjiznica-daruvar.hr/default.asp?sid=2&n=1> (pristupljeno 27. ožujka 2024.)
- Radio Daruvar <https://www.radio-daruvar.hr/category/manjinski-program/> (pristupljeno 21. travnja 2024.)
- Rajković, Marijeta. 2004./2005. Višestruki identitet Čeha u Jazveniku. Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva. 34-35 izd: 237-287.
- Richards, Greg. 1996. Kulturni turizam u Europi [Cultural Tourism in Europe]. CAB International. Wallingford.
- Richards, Greg. 2018. Cultural tourism: A review of recent research and trends. Journal of Hospitality and Tourism Management. 36 izd: 12-21.
- Rikka (2018). Krugovi upravljanja raznolikošću. <https://icds.ee/en/circles-of-minority-protection/> (pristupljeno 13. veljače 2024.)
- Sandra, Sun-Ah, Ponting., Alana, Dillette. 2023. Diversity, equity, and inclusion practices: a Delphi study to build a consensus in hospitality and tourism organizations. International Journal of Contemporary Hospitality Management.
- Službena stranica Beerlist <https://www.beerlist.eu/index.html> (pristupljeno 23. travnja 2024.)
- Službena stranica češke besede Končanica <https://www.cbkoncanica.hr/tradicni-koncenicke-maskary/> (pristupljeno 23. ožujka 2024)
- Službena stranica gimnazije Daruvar <https://gimnazija-daruvar.hr/> (pristupljeno 17. ožujka 2024.)
- Službena stranica grada Daruvara <https://daruvar.hr/> (pristupljeno 07. ožujka 2024.)
- Službena stranica saveza Čeha <https://www.savez-ceha-rh.hr/index.php/hr/> (pristupljeno 18. ožujka 2024.)
- Službena stranica Staročeško <https://www.starocesko.com/> (pristupljeno 07. ožujka 2024.)

- Službena stranica turističke zajednice Daruvar-Papuk <http://www.visitdaruvar.hr/> (pristupljeno 27. veljače 2024.)
- Središnji državni portal <https://pravamanjina.gov.hr/nacionalne-manjine/nacionalne-manjine-u-republici-hrvatskoj/cesi/376> (pristupljeno 26. ožujka 2024.)
- Svjetska turistička organizacija <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms> (pristupljeno 21. veljače 2024.)
- Staňová, Jiřina. 1997. 100 godina češkog kazališta u Daruvaru [100 let českého divadla v Daruvaru]. str. 10-12.
- Stranjik, Libuše. 2017. Savez Čeha u RH – neprestana težnja suočavanja s asimilacijom [Svaz Čechů v RCH – neustálá snaha čelit asimilaci] Přehled kulturních, literárních a školských pitanja 35 izd: 7-11.
- Šabićová, Vlasta. 2002. Kalendarski običaji Čeha u Končanici u daruvarskom kraju [Kalendářní obyčaje Čechů v Končenicích na Daruvarsku]. Daruvar. Jednota, str. 15.
- Škiljan, Filip. 2016. Identitet pripadnika češke nacionalne manjine na području Grubišnjog Polja. Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru. 10 izd: 265-293. <https://doi.org/10.21857/m8vqrt0kr9>.
- Tokić, Ksenija. i Tokić, Ivo. 2017. Informacijska funkcija knjižnice u turizmu: studija slučaja Hrvatske. Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 60 izd: 125-146.
- Univerzalna deklaracija UNESCO-a o kulturnoj raznolikosti. <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/unesco-universal-declaration-cultural-diversity> (pristupljeno 26. veljače 2024.)
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) <https://www.unhcr.org/> (pristupljeno 26. veljače 2024.)
- Zlatković Winter, Jelena. 1993. Imigracije u Hrvatskoj: skica povijesnog toka. Migracijske i etničke teme. 9 izd: 303-323.

Popis ilustracija

Tablice

Tablica 1.	Smještajni objekti u gradu Daruvaru	23
Tablica 2.	Kategorizacija smještajnih objekata u Daruvaru	24
Tablica 3.	Broj turističkih dolazaka u gradu Daruvaru u periodu 2013.-2022.	25
Tablica 4.	Broj turističkih noćenja u gradu Daruvaru u periodu 2013.-2022.	26
Tablica 5.	Rasprostranjenost Čeha prema županijama u Republici Hrvatskoj	31
Tablica 6.	Rasprostranjenost Čeha prema gradovima/općinama u Republici Hrvatskoj	32
Tablica 7.	Broj pripadnika češke manjine u Hrvatskoj kroz godine	33
Tablica 8.	Popis stanovništva prema češkom materinskom jeziku u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji	35
Tablica 9.	Percepcija utjecaja češke manjine na živote ispitanika i suživot lokalne zajednice	55
Tablica 10.	Percepcija doprinosa češke manjine u segmentu turizma	58
Tablica 11.	Percepcija značaja doprinosa češke manjine u segmentima kulture i turizma	59
Tablica 12.	Pohađanje manifestacija češke manjine s obzirom na pripadnost češkoj manjini	61

Grafikoni

Grafikon 1.	Kretanje broja stanovnika od 1857. do 2021. godine	19
Grafikon 2.	Udio stanovništva u gradu Daruvaru prema narodnosti (2021.)	20
Grafikon 3.	Kretanje turističkih dolazaka u gradu Daruvaru u periodu 2013.-2022.	25
Grafikon 4.	Kretanje turističkih noćenja u gradu Daruvaru u periodu 2013.-2022.	26
Grafikon 5.	Dob ispitanika	53
Grafikon 6.	Pripadnost češkoj manjini	54
Grafikon 7.	Ocjena interakcije lokalnog stanovništva i češke manjine	56
Grafikon 8.	Ocjena upoznatosti lokalnog stanovništva sa kulturnim identitetom češke manjine	56
Grafikon 9.	Percepcija važnosti očuvanja čeških tradicija za ukupnu kulturnu sliku lokalne zajednice	57
Grafikon 10.	Pohađanje događanja koja uključuju češku manjinu	60
Grafikon 11.	Pohađanje događanja koja uključuju češku manjinu s obzirom na pripadnost češkoj manjini	60
Grafikon 12.	Pohađanje manifestacija češke manjine	61

Grafikon 13. Utjecaj pojedinog elementa češke kulture na sveukupnu kulturnu ponudu Daruvara	62
Grafikon 14. Ocjena promocije čeških kulturnih događaja široj javnosti	63
Grafikon 15. Percepcija o intenzivnijem uključivanju čeških tradicija u turističku ponudu	63
Grafikon 16. Zainteresiranost za uključivanje u organizaciju u kulturnim inicijativama češke manjine	64

Slike

Slika 1. Prikaz koncepta upravljanja različitostima	12
Slika 2. Rasprostranjenost čeških beseda u Hrvatskoj	38